“उन्नत तथ्यांक, उन्नत जीवन "

स्वागतम्

तथ्याङ्कीय साक्षरता

“उन्नत तथ्याङ्क, उन्नत जीवन”
(Better data, better lives)

तथ्याङ्कीय साक्षरता कार्यक्रम

मिति: २०८३ भदौ ९ गते
समय: ९:३० बजे
स्थान: क्व्होलासोथार गाउँपालिकाको सभाहल।

आयोजक
नेपाल सरकार
प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय
राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय
तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय गोरखा
(गोरखा, लमजुङ, मनाङ)

तथ्याङ्कीय साक्षरता कार्यक्रम

क्व्होलासोथार गाउँपालिका गाउँपालिकाको सभाहल

लमजुङ

२०८३/०५/०९

बिहान ९:३०

प्रस्तोता

शिवलाल शर्मा

(तथ्याङ्क समन्वय अधिकारी)

तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, गोरखा।

नेपाल सरकार

प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय

राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय

तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, गोरखा।

प्रस्तुतिका विषयहरु

- नेपालको तथ्याङ्क प्रणाली
- तथ्याङ्क सम्बन्धी नीति तथा संस्थागत व्यवस्था
- तथ्याङ्कीय साक्षरता र डिजिटल साक्षरता
- तथ्याङ्कको प्रयोग

सन्दर्भ सामाग्री

सन्दर्भ सामाग्री

- तथ्याङ्कीय साक्षरता पुस्तिका (पाठ १, २ र ३) (**https://npc.gov.np/content/5123/5123/**)
- नेपालको संविधान (अनुसूची ५,६, ८,९)
- तथ्याङ्क ऐन, २०७९ तथा नियम, २०८० (https://nsonepal.gov.np/content/7610/7610-only-nepali/)
- तथ्याङ्क प्रणाली विकासको लागि राष्ट्रिय रणनीति (https://nsonepal.gov.np/content/13399/statistics-for-development--national-strategies--second-2081-82/)
- नेपालमा आधिकारिक तथ्याङ्क प्रणाली तथा विधि

तथ्याङ्कका पोर्टलहरु

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ सम्बन्धि गण्डकी प्रदेशको जनसाङ्ख्यिक विवरण:
https://censusnepal.cbs.gov.np/results/downloads/provincial/4

राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय (National statistic Office): https://nsonepal.gov.np/

तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, गोरखा (Statistic Coordination Office, Gorkha):
https://scogorkha.nsonepal.gov.np/

राष्ट्रिय तथ्यगत विवरण (National Data Profile): http://nationaldata.gov.np/

नेपाल जीवनस्तर सर्वेक्षण चौथो (२०७९/८०) (Nepal Living Standard Survey-IV) :
https://nsonepal.gov.np/detail/post/9707

आर्थिक सर्वेक्षण (२०७९/८०) (Economic Survey 2079/80)
https://www.mof.gov.np/site/publication-category/21

केही जिज्ञासा

- तथ्याङ्कका सरोकारवाला को होलान्?
- राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणाली भनेको के होला?
- राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीका प्रमुख अङ्गहरू के के होलान्?
- नेपालको राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणाली केन्द्रीकृत वा विकेन्द्रीत के होला?
- नेपालको राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीका प्रमुख समस्याहरू के होलान्?
- राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयले के काम गर्दछ होला?
- कुन कुन निकायहरूले तथ्याङ्क उत्पादन गर्दछन् होला?
- तथ्याङ्क साक्षरता भनेको के होला?
- तथ्याङ्कको प्रयोग कसरी र कहाँ प्रयोग गर्नु पर्छ होला?

तथ्याङ्क के हो ?

- Data (डाटा) भनेको **निश्चित स्थान, समयमा र कुनै व्यक्ति, वस्तु, घटना वा विषयसँग** सम्बन्धित **संख्यात्मक (numeric) वा गैर-संख्यात्मक** (non-numeric जस्तै शब्द, अक्षर, चिन्ह, फोटो, अडियो वा भिडियो) त**थ्य, विवरण वा जानकारी** हो |
- तथ्याङ्क शब्दको बनोट **तथ्य र अङ्क** मिलेर बनेको छ। शाब्दिक हिसाबले हेर्दा **तथ्यमा आधारित अङ्कले** तथ्याङ्क बनेको छ।
- अंग्रेजीमा डाटा **(Data)** र तथ्याङ्क **(Statistics)** दुईवटा शब्दहरू छन्। जुन कतिपय मानिसहरुले पर्यायवाची शब्दका रूपमा बुझिरहेका र प्रयोग गरिरहेका हुन्छन् वास्तवमा यी **दुई तात्विक फरक छ**। पहिलो शब्द डाटा **(Data)ले प्रशोधन पूर्वको कुनै खास विषयको Non-numeric or Numeric मान वा मानहरूको समूहलाई संकेत गर्दछ**। भने दोस्रो शब्द तथ्याङ्क **(Statistics) ले ती डाटाहरु प्रशोधन गरिसकेपछि अर्थपूर्ण रूपमा प्रस्तुत गरिने आँकडालाई बुझाउँछ।**
- मेरियम वेबस्टर शब्दकोष अनुसार **सांख्यिक आँकडाहरूको सङ्कलन, विश्लेषण, व्याख्या** र यस्ता सांख्यिक आँकडाहरूको **प्रस्तुति** समेतलाई तथ्याङ्क भनिन्छ ।
- **तथ्याङ्क ऐन २०७९** ले तथ्याङ्कको परिभाषा यसरी गरेको छ : तथ्याङ्क भन्नाले **आर्थिक, सामाजिक, भौतिक, वातावरणीय लगायतका विवरण, लगत वा सूचना सम्झनुपर्छ** र सो शब्दले त्यस्ता विवरण, लगत वा सूचनाको **व्यवस्थित सङ्कलन, प्रस्तुतिकरण वा विश्लेषण गरी तयार गरिएको संख्यात्मक प्रस्तुतिलाई** समेत जनाउँछ ।

तथ्याङ्क...

- **वि.सं. २०७८ राष्ट्रिय जनगणना,रातकाको प्रतिवेदनले** नेपालको कुल जनसंख्या २,९१,६४,५७८ र त्यसमध्ये १,४२,५३,५५१ (४८.८७%) जना **पुरुष** र १,४९,११,०२७ (५१.१३ %) जना **महिला** रहेको देखायो । यो तथ्याङ्क हो ।
- **संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालयको प्रतिवेदन** अनुसार सन् २०२४ मा नेपाल आउने **पर्यटकको संख्या ११,४७,५४८ जना** थियो । यो पनि एक तथ्याङ्क हो ।(**बि.स. २०८२ माघ मा प्रकाशित**)
- **निर्वाचन आयोगले संचालन गरेको, स्थानीय तह निर्वाचन,२०७९** मा महानगरपालिका, उपमहानगरपालिका र नगरपालिकाहरूका कुल २९३ स्थान **प्रमुखपद** मध्ये नेपाली कांग्रेसले १४१, नेकपा एमाले ८३, नेकपा (माओवादी केन्द्र) २५, नेकपा एकीकृत समाजवादी १२ र अन्यले १२ ओटा स्थानमा जित हासिल गरे । यो अर्को तथ्याङ्क हो ।
- **२०८२/१२/२१, संघीय संसद्को निर्वाचनमा** रा.स्व.पा.ले **संघमा, १८२ सिट (६६.१७%)** सिट प्राप्त गरयो | यो अर्को तथ्याङ्क हो ।
- **राष्ट्रिय योजना आयोगले सन् २०१९** मा प्रकाशन गरेको **प्रतिवेदनअनुसार , १७.४ प्रतिशत** नेपालीहरू **बहुआयामिक गरिबीको रेखामुनि** छन् । त्यस्तै **नेपाल जीवनस्तर सर्वेक्षण चौँथो-२०७९।८०, प्रतिवेदनअनुसार, नेपालको गरिबीको दर २०.२७ %** रहेको छ । यो पनि तथ्याङ्क नै हो ।

तथ्याङ्कमा क्व्होलासोथार गाउँपालिका

सुचकहरू	जनसङ्ख्या			लैङ्गिक अनुपात (पुरुष प्रति १०० महिला)	जनघनत्व (व्यक्तिहरु प्रति वर्ग कि.मी.)	वार्षिक जनङ्ख्या वृद्धिदर (%)
	जम्मा	पुरुष (%)	महिला (%)			
नेपाल	२,९१,६४,५७८	४८.९	५१.१	९५.५९	१९८	०.९२
गण्डकी प्रदेश	२४,६६,४२७	४७.५	५२.५	९०.३७	११५	०.२५
लमजुङ	१,५५,८५२	४७.५	५२.५	९०.५९	९२	-०.७
क्व्होलासोथार गाउँपालिका	७,९६०	४८.३	५१.७	९३.२५	४५	-२.२२

श्रोत: रा ज ग २०७८

तथ्याङ्कमा क्व्होलासोथार गाउँपालिका...

सुचकहरू	साक्षरता दर			कूल परिवारहरु	परिवारको औसत आकार (व्यक्तिप्रति घरपरिवार)
	कूल साक्षरता दर (%)	पुरुष (%)	महिला (%)		
नेपाल	७६.२	८३.६	६९.४	६६,६६,९३७	४.३७
गण्डकी प्रदेश	८१.७	८८.८	७५.३	६,६२,४८०	३.७२
लमजुङ	७७.५	८५.६	७०.२	४४,१७०	३.५३
क्व्होलासोथार गाउँपालिका	६७.६	७७.१	५८.८	२२७६	३.५०

श्रोत: रा ज ग २०७८

“उन्नत तथ्यांक, उन्नत जीवन "

क्वहोलासोथार गाउँपालिकाको जनसंख्या प्रक्षेपण

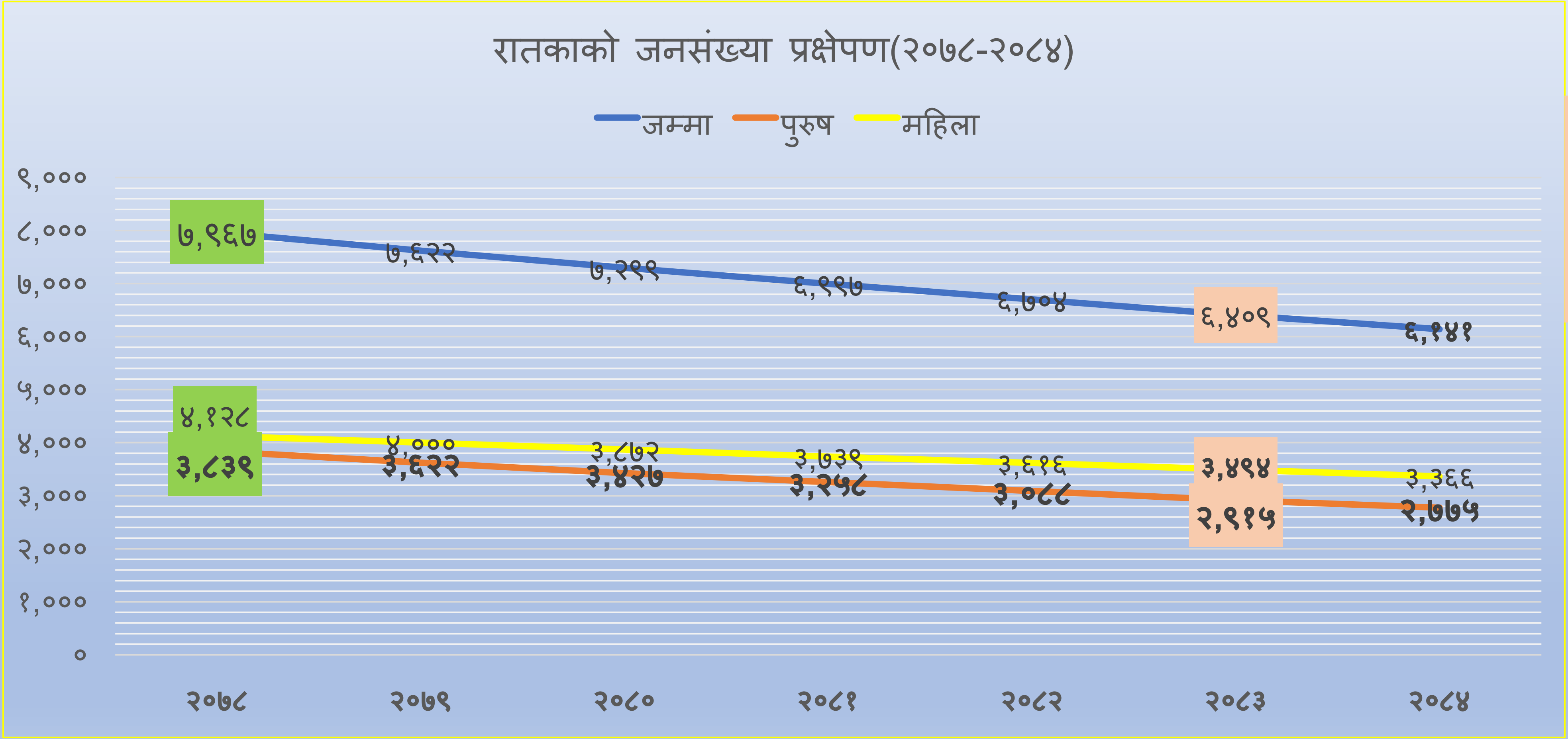

वार्षिक जनङ्ख्या वृद्धिदर (%)

-२.२२%

"उन्नत तथ्यांक, उन्नत जीवन "

श्रोत: जनसंख्या प्रक्षेपण, रा त का, २०७८

तथ्याङ्कमा लमजुङ जिल्ला...

क्षेत्र	घरपरिवार	अनुपस्थित (विदेश) संख्या		
		जम्मा	पुरुष	महिला
लमजुङ जिल्ला	४४०७४	१६८७१	१४७६२	२१०९
क्व्होलासोथार गाउँपालिका	२२७६	९५१	७९८	१५३
दोर्दि गाउँपालिका	४५२४	१७१८	१४७०	२४८
मर्स्याङ्दि गाउँपालिका	४५५०	१७४३	१५२६	२१७
मध्यनेपाल नगरपालिका	६४२७	२७०२	२४०६	२९६

श्रोत: रा ज ग २०७८

तथ्याङ्कमा लमजुङ जिल्ला...

क्षेत्र	घरपरिवार	अनुपस्थित (विदेश) संख्या		
		जम्मा	पुरुष	महिला
बेसीसहर नगरपालिका	११०३८	४२०१	३६५९	५४२
सुन्दरबजार नगरपालिका	७८२९	२७८८	२४४९	३३९
राइनास नगरपालिका	४९६१	१७७८	१५६०	२१८
दूधपोखरी गाउँपालिका	२४६९	९९०	८९४	९६

"उन्नत तथ्यांक, उन्नत जीवन "

श्रोत: रा ज ग २०७८

तथ्याङ्कमा लमजुङ जिल्ला ...

क्षेत्र	जम्मा	परिवारमा अनुपस्थित रहनुको कारण						
		तलब/ज्याला	व्यापार/ व्यवसाय	अध्ययन/तालिम	कामको खोजी	आश्रित	अन्य	उल्लेख नभएको
लमजुङ जिल्ला	१६८७१	१२४७९	७५	१२४७	१२८६	१३१९	१३८	३२७
क्व्होलासोथार गाउँपालिका	९५१	७५६	२	४९	८	१०४	९	२३
दोर्दि गा.पा.	१७१८	१३३७	५	९१	१३६	९९	९	४१
मर्स्याङ्दि गाउँपालिका	१७४३	१४२९	८	७५	२२	१५९	२४	२६
मध्यनेपाल नगरपालिका	२७०२	१९६०	८	११७	३२४	२३७	२३	३३

श्रोत: रा ज ग २०७८

तथ्याङ्कमा लमजुङ जिल्ला ...

क्षेत्र	जम्मा	परिवारमा अनुपस्थित रहनुको कारण						
		तलब/ज्याला	व्यापार/ व्यवसाय	अध्ययन/तालिम	कामको खोजी	आश्रित	अन्य	उल्लेख नभएको
बेसीसहर नगरपालिका	४२०१	२८५२	२०	४११	४७१	३३२	४०	७५
सुन्दरबजार नगरपालिका	२७८८	१९९५	२०	३२०	१६३	२१२	१६	६२
राइनास नगरपालिका	१७७८	१३०७	११	१३८	१५७	१२०	१३	३२
दूधपोखरी गाउँपालिका	९९०	८४३	१	४६	५	५६	४	३५

श्रोत: रा ज ग २०७८

"उन्नत तथ्यांक, उन्नत जीवन "

तथ्याङ्कमा लमजुङ जिल्ला ...

धर्म अनुसार पालिकास्तरको जनसंख्या (प्रमुख १० धर्म)

जिल्ला/स्थानीय तह	जम्मा जनसंख्या	धर्म									
		हिन्दु	बौद्ध	ईस्लाम	किंरात	क्रिस्टियन	प्रकृति	बोन	जैन	बहाई	शिख
लमजुङ जिल्ला	१५५८५२	९७३१८	४६०४५	११९४	५३	३८६४	१२१	७२५५	०	१	१
क्व्होलासोथार गाउँपालिका	७९६०	२६८४	३३४३	४	१	२२७	१	१७००	०	०	०
दोर्दि गाउँपालिका	१६०५०	६६००	७२१८	१४	०	५६३	०	१६५५	०	०	०
मर्स्याङ्दि गाउँपालिका	१७०८०	७२९६	७६९६	१५	६	७९५	०	१२७२	०	०	०
मध्यनेपाल नगरपालिका	२१९७१	१७८४३	३१७७	१६९	९	३३५	३७	४००	०	१	०

श्रोत: रा ज ग २०७८

तथ्याङ्कमा लमजुङ जिल्ला ...

धर्म अनुसार पालिकास्तरको जनसंख्या (प्रमुख १० धर्म)

जिल्ला/स्थानीय तह	जम्मा जनसंख्या	धर्म									
		हिन्दु	बौद्ध	ईस्लाम	किंरात	क्रिस्टियन	प्रकृति	बोन	जैन	बहाई	शिख
बेसीसहर नगरपालिका	३८२३२	२५५१८	९७७२	५४३	२५	१०२९	७९	१२६६	०	०	०
सुन्दरबजार नगरपालिका	२७०४३	१९८०१	६३३१	२५६	१	४०७	०	२४६	०	०	१
राइनास नगरपालिका	१७४०२	१३४७२	३२०७	१८६	०	३२७	०	२१०	०	०	०
दूधपोखरी गाउँपालिका	८५९२	२७८६	५१४४	६	०	१५०	०	५०६	०	०	०

श्रोत: रा ज ग २०७८

राष्ट्रिय आर्थिक गणना,२०८२को प्रारम्भिक नतिजामा क्व्होलासोथार गाउँपालिका

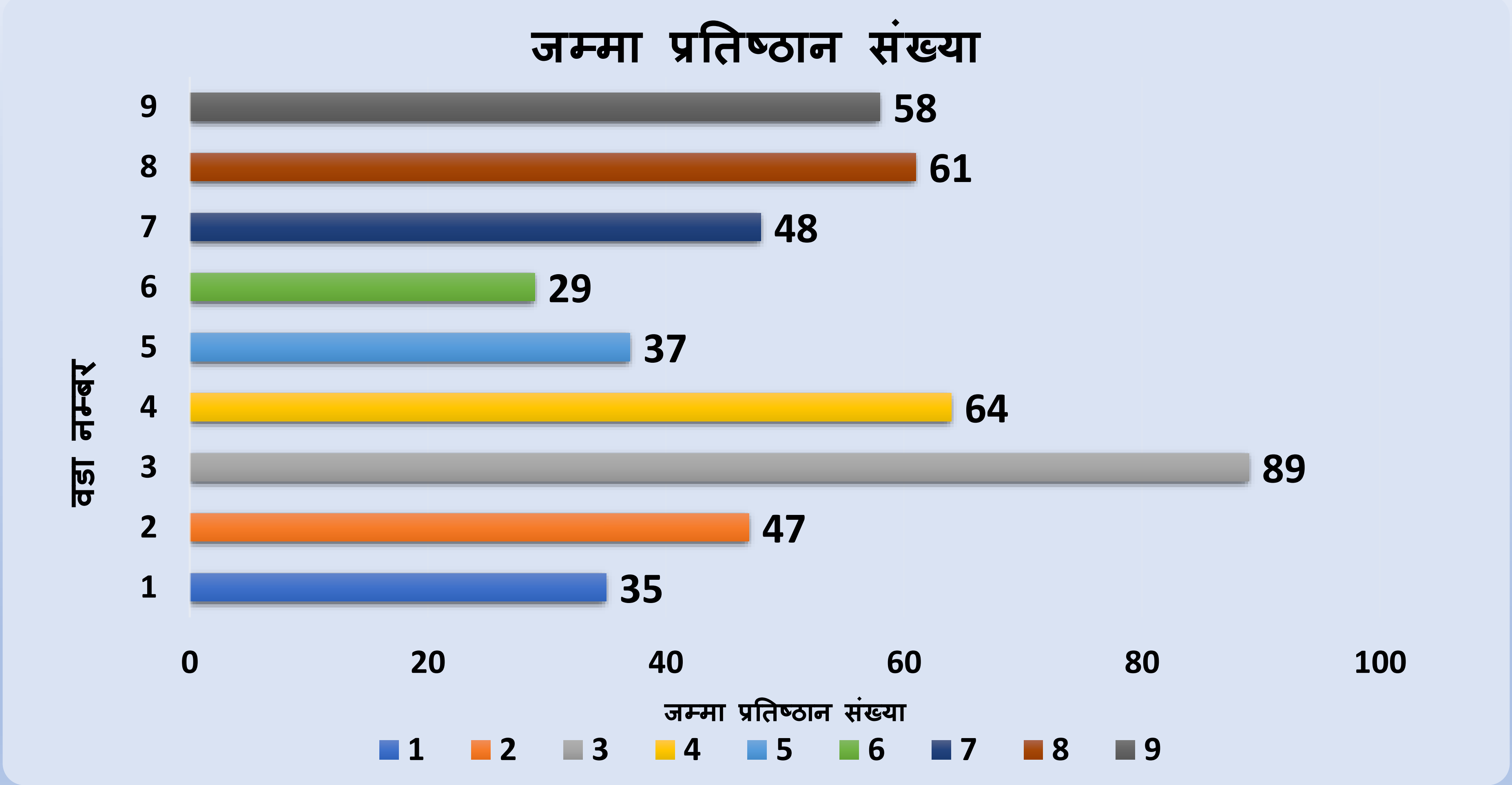

लमजुङ जिल्ला जम्मा प्रतिष्ठान संख्या=९,५९२ वटा

क्व्होलासोथार गा.पा. जम्मा प्रतिष्ठान संख्या.= ४६८ वटा

"उन्नत तथ्यांक, उन्नत जीवन "

श्रोत: रा आ ग २०८२, लम्जुंग, CONTROL Firm report

राष्ट्रिय आर्थिक गणना,२०७५ र २०८२ को प्रारम्भिक नर्तिजामा लमजुङ जिल्ला

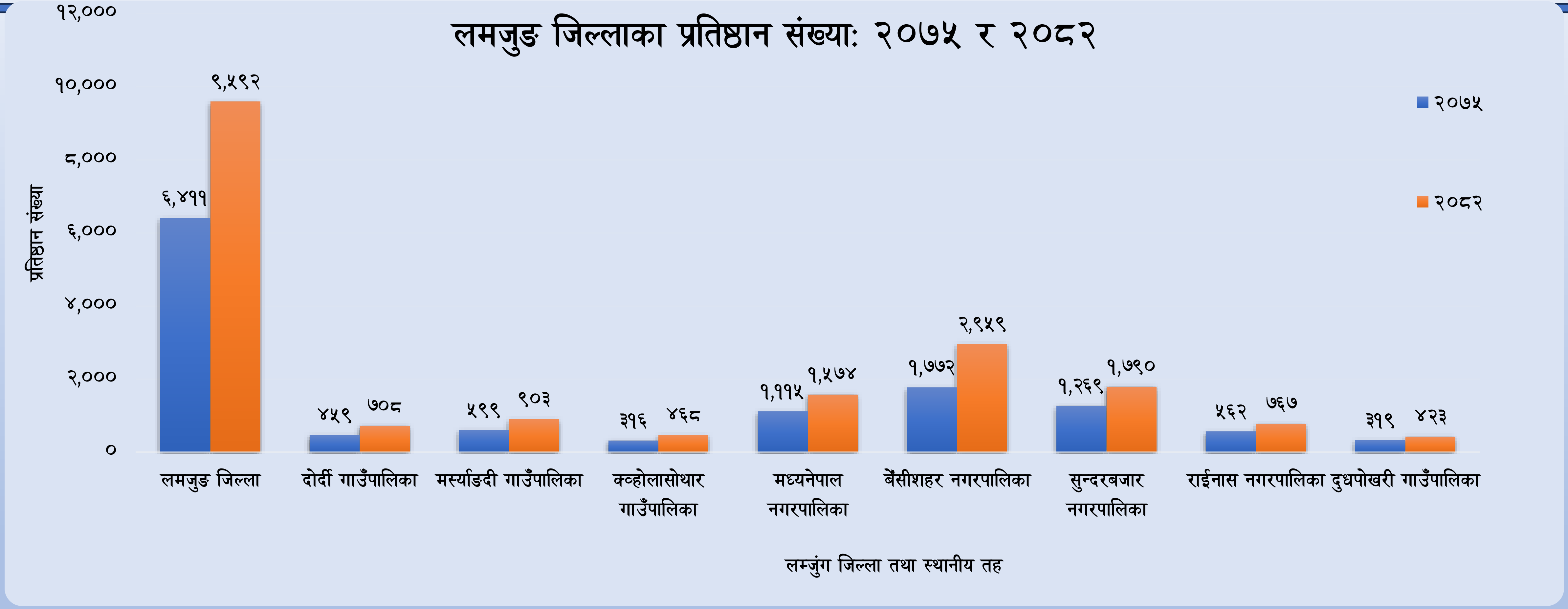

श्रोत: रा आ ग २०७५, रा आ ग २०८२, लम्जुंग, CONTROL Firm report

"उन्नत तथ्यांक, उन्नत जीवन "

राष्ट्रिय आर्थिक गणना,२०७५ र २०८२ को प्रारम्भिक नतिजामा क्व्होलासोथार गाउँपालिका

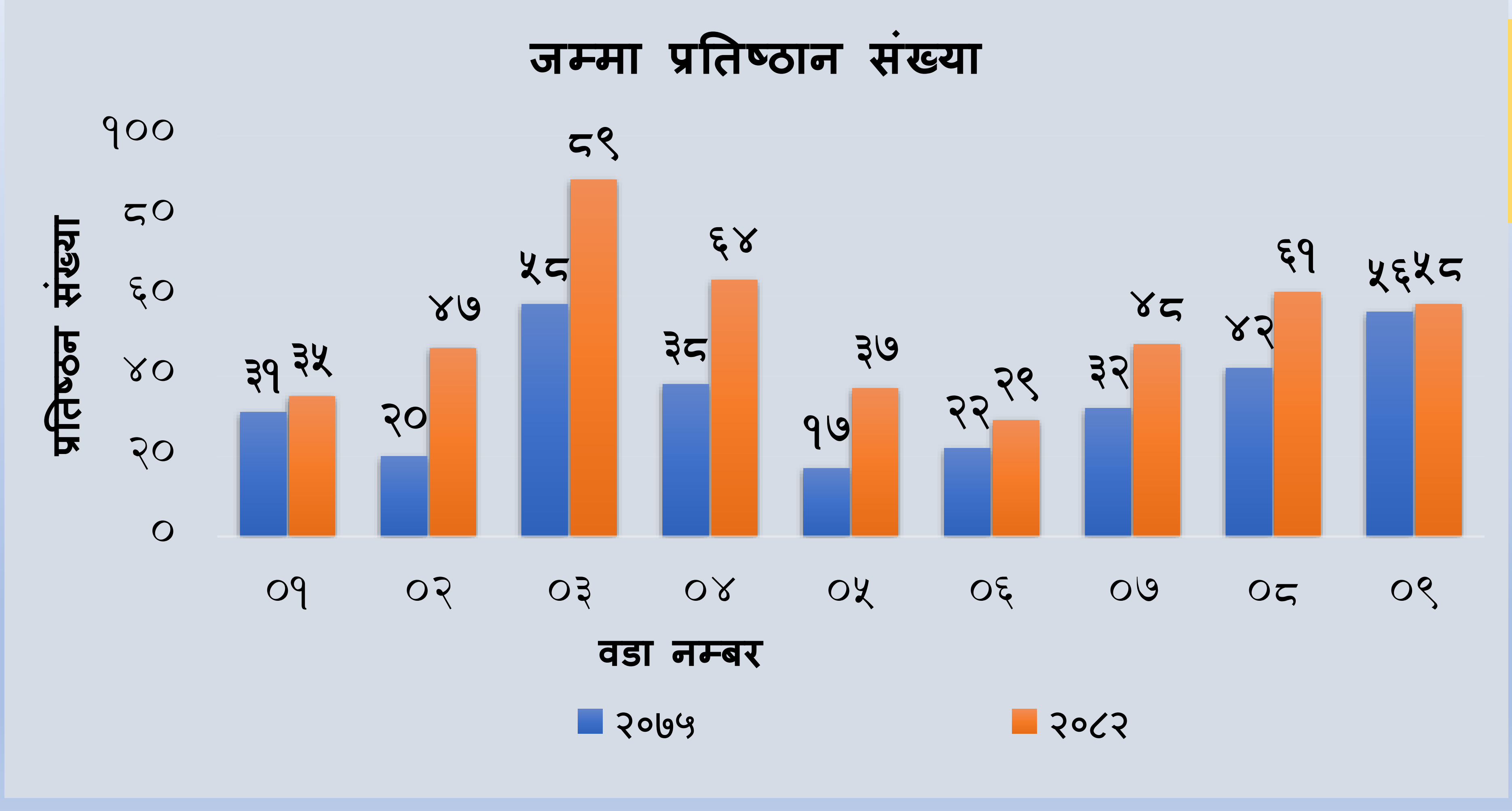

आर्थिक गणना,२०७५ मा क्व्होलासोथार गाउँपालिका जम्मा प्रतिष्ठान संख्या=३१६

आर्थिक गणना,२०८२ मा क्व्होलासोथार गाउँपालिका जम्मा प्रतिष्ठान संख्या=४६८

४८.१%

श्रोत: रा आ ग २०७५, रा आ ग २०८२, लम्जुंग, CONTROL Firm report

राष्ट्रिय तथ्याङ्क...

जनसांख्यिक विवरण	नेपालमा(जना)
१५ वर्ष वा सोभन्दा बढी उमेर समूहका बेरोजगार (नेपाल श्रमशक्ति सर्भेक्षण २०७४/७५)	नौ लाख आठ हजार
१० बर्ष वा सो भन्दा बढी उमेरका अक्सर आर्थिकरूपले सक्रिय बेरोजगार (राष्ट्रिय जनगणना २०७८)	सात लाख ६८ हजार
नेपाल जीवनस्तर सर्वेक्षण चौथो (२०७९/८०) नयाँ गरिबीको रेखा अनुसार (खाद्य रु.३५,०२९ र गैर खाद्य रु.३७,८७९ जम्मा रु. ७२,९०८)	नेपालको गरिबी: २०.२७% (५९ लाख ११ हजार ६५९ जना) शहरी गरिबी (१८.३४%) ग्रामीण गरिबी (२४.६६%)
गण्डकी प्रदेशको गरिबीको प्रतिशत	११.८८% (प्रदेशहरुको गरिबीमा सबै भन्दा कम)

राष्ट्रिय तथ्याङ्क...

सुचक	सङ्ख्या
जनगणना २०६८ अनुसार १५ देखि ५९ उमेर समूहको सङ्ख्या	**५६.९६%** (१,५०,९१,८४८ जना)
जनगणना २०७८ अनुसार १५ देखि ५९ उमेर समूहको सङ्ख्या	**६१.९६% (१,८०,७१,६८५ जना)**
जनगणना २०७८ अनुसार १५ वर्ष भन्दा कम र ५९ वर्ष भन्दा बढी उमेर समूहको सङ्ख्या	(वर्ष <१५) वर्ष = ८१,१५,५७५ (२७.८२%) (वर्ष >५९) वर्ष = २९,७७,३१८ (१०.२२%) जम्मा = १,१०,९२,८९३ (आश्रित जनसङ्ख्या) (३८.०४%)
१० वर्ष वा सो भन्दा बढी उमेरका	**२,३९,५८,८६८ जना**
१० वर्ष वा सो भन्दा बढी उमेरका आर्थिक रुपले सक्रिय	१,५६,८९,७७७ जना (६५.५%)
१० वर्ष वा सो भन्दा बढी उमेरका आर्थिक रुपले निष्क्रिय	**८२,११,०१२ जना (३४.३%)**
१० वर्ष वा सो भन्दा बढी उमेरका आर्थिक रुपले सक्रिय वा निष्क्रिय नखुलेको अवस्था	५८,०७९ जना (०.२%)
१० वर्ष वा सो भन्दा बढी उमेरका आर्थिक रुपले सक्रिय रहेका मध्ये	१,१०,३८,१०५ जना ७०.३५% प्राय सक्रिय रोजगारी ४६,५१,६७२ जना २९.६५% प्राय निस्क्रिय रोजगारी
आर्थिक रुपले प्राय सक्रिय रहेका मध्ये (१,१०,३८,१०५ जना)	१,०२,७०,४४७ जना ९३.०५% अक्सर रोजगार र ७,६७,६५८ जना ६.९५% अक्सर बेरोजगार रहेका

राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयका केही नतिजा

“उन्नत तथ्यांक, उन्नत जीवन "

राष्ट्रिय जनगणनाका मुख्य नतिजा

जनगणना क्र.स.	जनगणना वर्ष (वि.सं)	जनसंख्या	लैङ्गिक अनुपात	वार्षिक जनसंख्या वृद्धिदर (प्रतिशत)	जनघनत्व (जनसङ्ख्या प्रतिवर्ग किलोमिटर)
पहिलो	**१९६८**	**५६,३८,७४९**	....	....	**३८**
दोश्रो	१९७७	५५,७३,७८८	....	-०.१३	३८
तेस्रो	१९८७	५५,३२,५७४	......	-०.०७	३८
चौथो	१९९८	६२,८३,६४९	......	१.१६	४३
पाँचौ	**२००९/११**	**८२,५६,६२५**	**९६.८**	**२.२७**	**५६**
छैटौ	२०१८	९४,१२,९९६	९७.०	१.६४	६४
सातौ	२०२८	१,१५,५५,९८३	१०१.४	२.०५	७९
आठौं	२०३८	१,५०,२२,८३९	१०५.०	२.६२	१०२
नबौं	२०४८	१,८४,९१,०९७	९९.५	२.०८	१२६
दशौं	२०५८	२,३१,५१,४२३	९९.८	२.२५	१५७
एघारौं	२०६८	२,६४,९४,५०४	९४.२	१.३५	१८०
बारौं	**२०७८**	**२,९१,६४,५७८**	**९५.६**	**०.९२**	**१९८**

विस्तृत विवरणका लागिः *https://censusnepal.cbs.gov.np/results*

“उन्नत तथ्यांक, उन्नत जीवन "

५ वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्याको साक्षरता

विस्तृत विवरणका लागिः *//censusnepal.cbs.gov.np/Home/Details?tpid=5&tfsid=1*

औसत आयु (Life expectancy at birth)

- कुल औसत आयु = ७१.३

  पुरुष = ६८.२

  महिला = ७३.८

नेपालको गरिबीको दर

20.27%

of the population lives below the poverty line in 2023 using the new poverty line.

प्रदेशस्तरमा गरिबीको दर: NLSS-IV, २०७९/८०

अन्तिम ३ राष्ट्रिय कृषिगणनाका प्रमुख नतिजा: नेपाल

घरपरिवार, कृषक परिवार, चलन गरेको जग्गाको क्षेत्रफल (लाखमा)

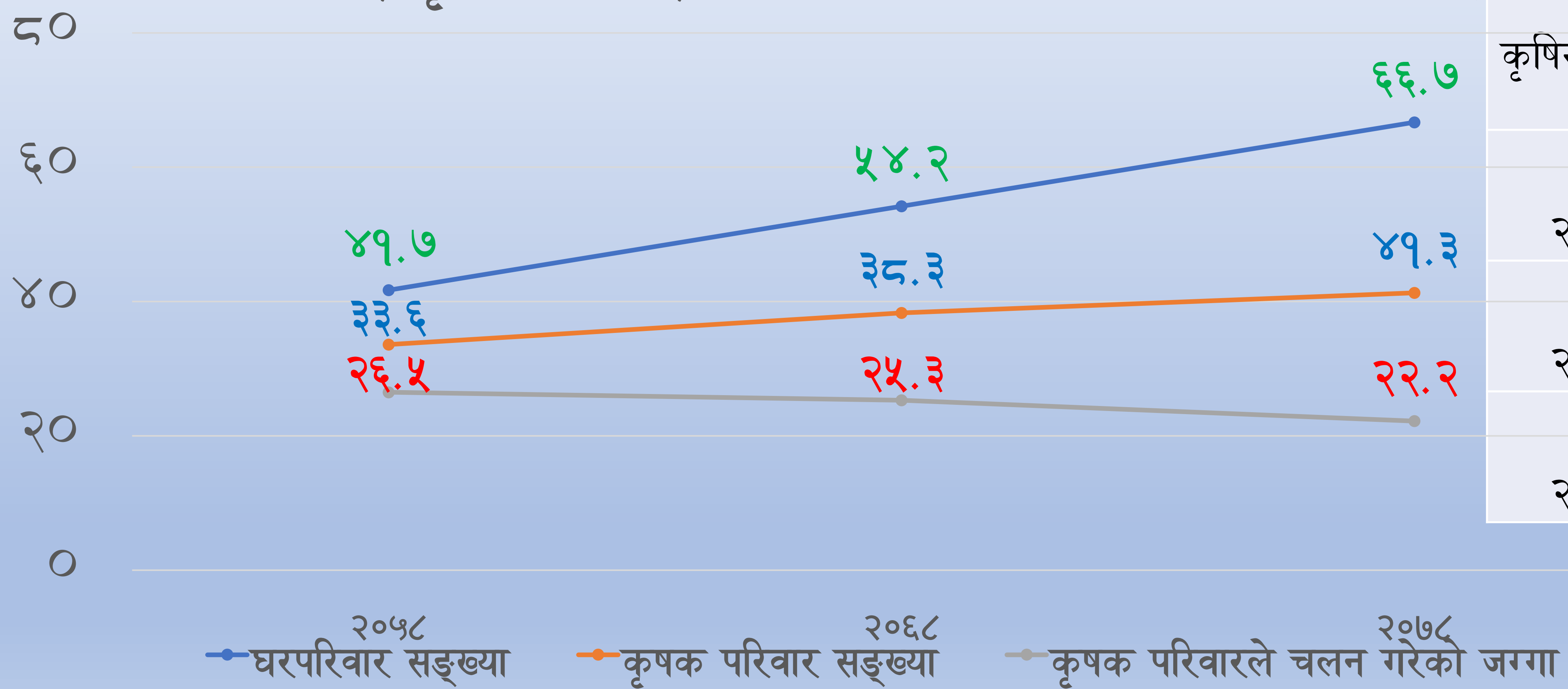

कृषिगणना वर्ष	कृषक परिवार प्रतिशत
२०५८	८१%
२०६८	७१%
२०७८	६२%

अर्थतन्त्रको आकार (प्रचलित मूल्यमा)

चालु आ.व. २०८२/८३ मा नेपालको

आर्थिक वृद्धिदर उपभोक्ताको मूल्यमाः ३.८५%

अर्थतन्त्रको आकार उपभोक्ताको मूल्यमाः ६६ खर्ब

अर्थतन्त्रको आकार (प्रचलित मूल्यमा)

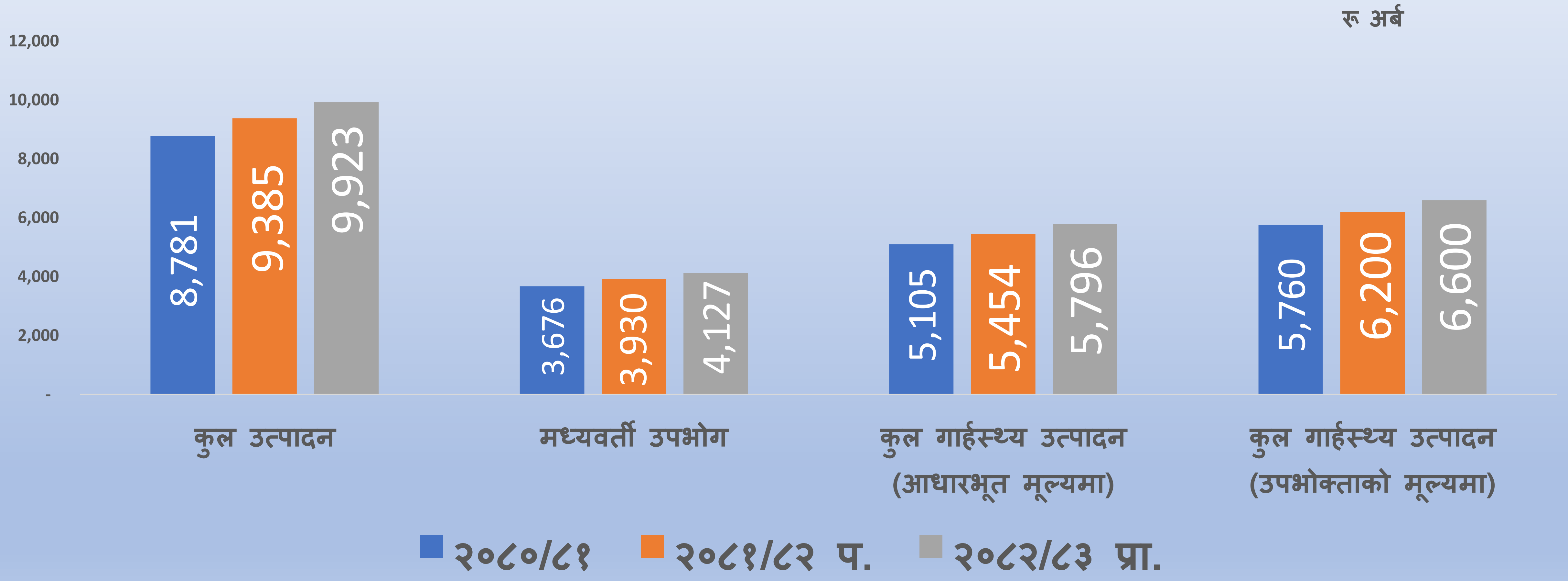

कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको वार्षिक वृद्धिदर
(उपभोक्ताको मूल्यमा)

प्रतिव्यक्ति आय (चालु मूल्यको यू.यस. डलरमा)

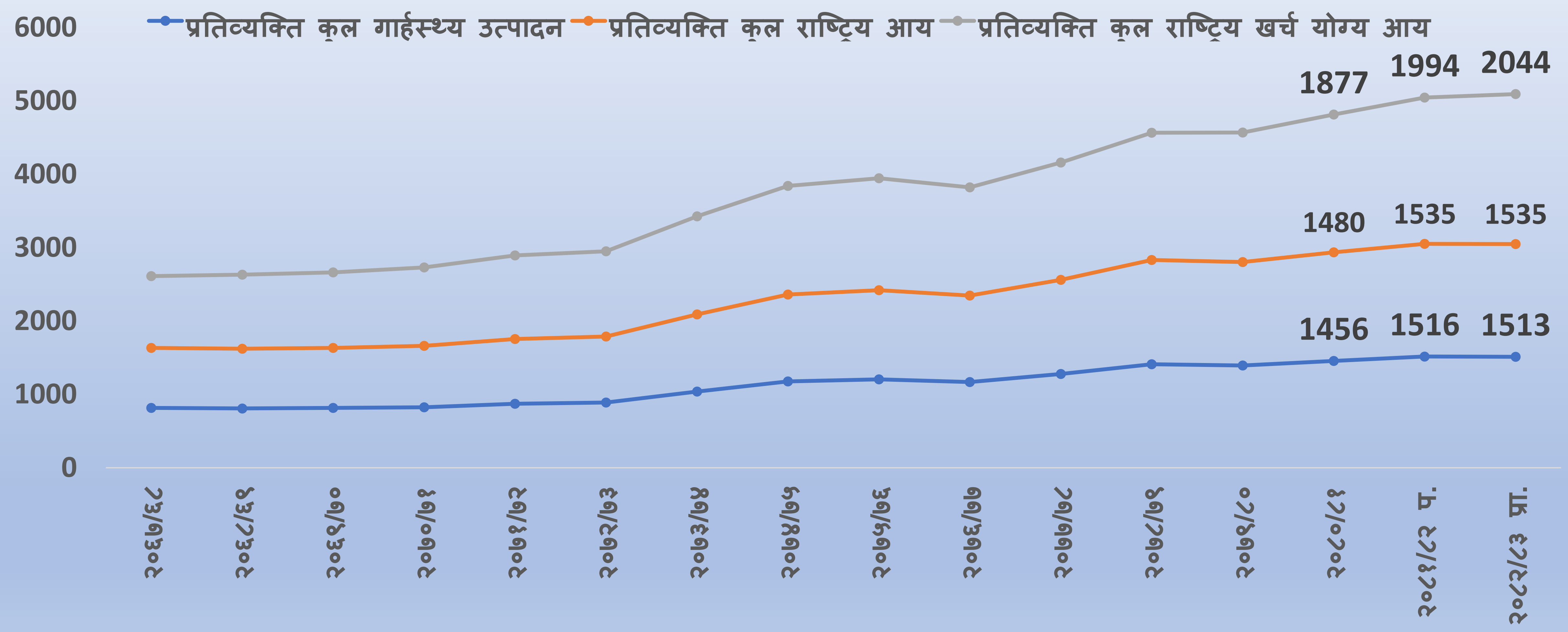

“उन्नत तथ्यांक, उन्नत जीवन "

बृहत् औद्योगिक समूहअनुसारको वृद्धि र GDP

बृहत् औद्योगिक समूह तथा GDP	2079/80	2080/81	2081/82 R	2082/83 P
कृषि क्षेत्रको वृद्धि (प्रतिशतमा) Agriculture, Forestry and Fishing (Growth rate in %)	**3.02**	**3.10**	**3.05**	**1.58**
गैरकृषि क्षेत्रको वृद्धि (प्रतिशतमा) Non-Agriculture (Growth rate in %)	1.98	3.49	4.12	**4.54**
आधारभूत मूल्यमा GDP (अर्बमा) GDP at basic price (in billions)	4757	5104	5454	**5795**
उपभोक्ताको मूल्यमा GDP (अर्बमा) GDP at purchaser's price (in billions)	5366	5760	6199	**6600**

13.9%

बृहत् औद्योगिक समूह तथा GDP को वृद्धिदर (आधारभूत मूल्यमा)

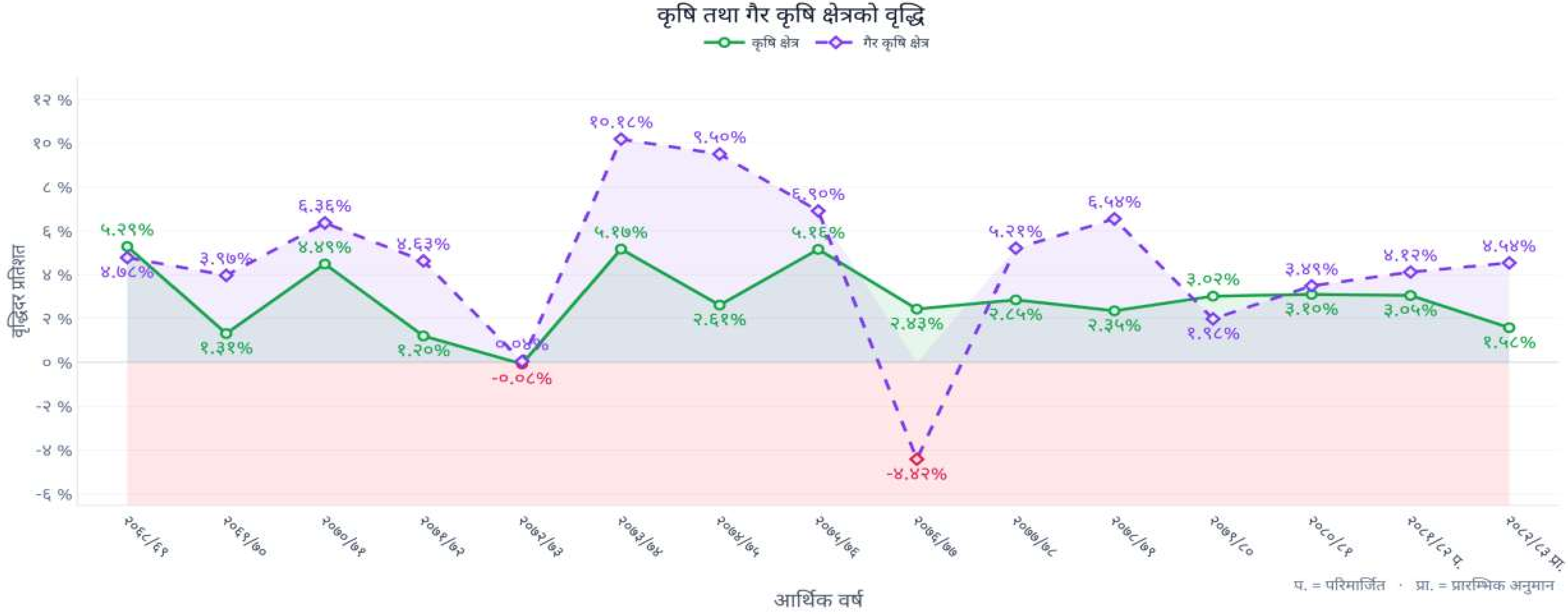

"उन्नत तथ्यांक, उन्नत जिवन "

प्राथमिक, द्वितीय, तथा सेवा क्षेत्रको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा योगदान (प्रतिशतमा)

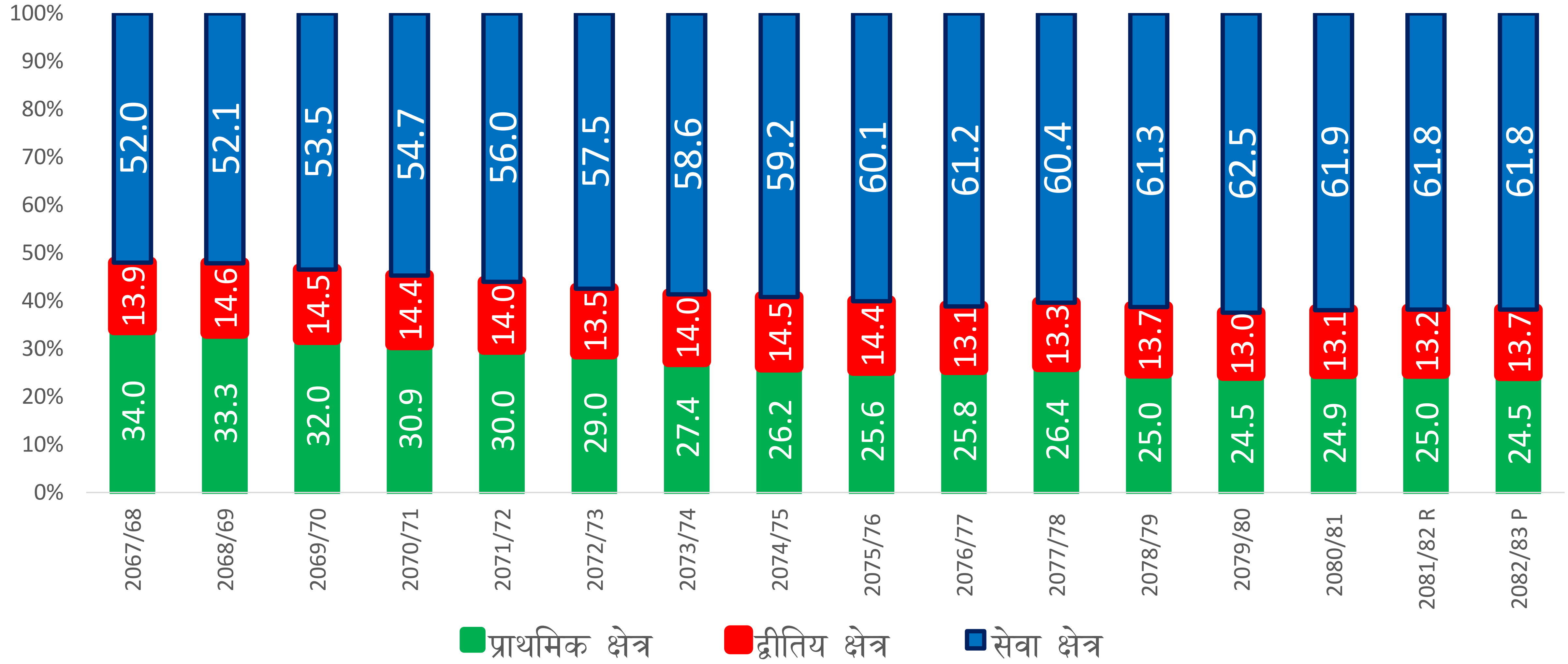

औद्योगिक वर्गीकरणअनुसारका क्षेत्रको जिडिपिमा योगदान तथा कुल मूल्य अभिवृद्धि वृद्धिदर (आधारभूत मूल्यमा) २०८२/८३

औद्योगिक क्षेत्र	औद्योगिक वर्गीकरण	योगदान (प्रतिशतमा)	वृद्धिदर (प्रतिशतमा)
A	**कृषि, वन तथा मत्स्य**	**२४.०३**	१.५८
B	खानी तथा उत्खनन्	०.४३	३.५२
C	उद्योग	५.७२	२.८३
D	विद्युत, ग्याँस	२.०८	**२०.९३**
E	पानी आपूर्ति, ढल, फोहोर व्यवस्थापन	०.४०	१.९९
F	निर्माण	५.५२	२.२१
G	**थोक तथा खुद्रा व्यापार; गाडि तथा मोटरसाइकल मर्मत सेवा**	**१४.०९**	४.५१
H	यातायात तथा भण्डारण	७.२३	५.७९
I	आवास तथा भोजन सेवा	२.४४	३.१२
J	सूचना तथा सञ्चार	१.९३	५.५३
K	वित्तीय तथा विमासम्बन्धी सेवा	६.७२	**९.१६**
L	घर, जग्गा कारोवारको सेवा	**८.०७**	२.६९
M	पेशागत वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलाप	०.९५	३.२७
N	प्रशासनिक तथा सहयोगी सेवाका क्रियाकलाप	०.७४	४.५२
O	सार्वजनिक प्रशासन तथा रक्षा; अनिवार्य सामाजिक सुरक्षा	**७.९२**	**०.२३**
P	**शिक्षा**	**९.२२**	१.५०
Q	मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्यका क्रियाकलाप	१.७८	४.०४
R-T	अन्य सेवासम्बन्धी क्रियाकलाप	०.७२	२.६५

तथ्याङ्क किन ?

- नीति निर्माण (तर्जुमा, विश्लेषण र परिमार्जन)
- योजना प्रक्रिया (तर्जुमा, अनुगमन, मूल्याङ्कन)
- तथ्य थाहा पाउन (प्रमाणमा आधारित निर्णय प्रक्रिया)
- तुलनात्मक अध्ययन
- प्रक्षेपण तथा लक्ष्य निर्धारण
- अन्तर्राष्ट्रिय तुलना (विकास लक्ष्य अनुगमन तथा मूल्याङ्कन)
- अध्ययन, अनुसन्धान

तथ्याङ्क किन ?

- निर्वाचन आयोगले लमजुंग जिल्लाको क्व्होलासोथार गाउँपालिकामा चुनाव गराउनु छ । कति मतपत्र छाप्ने ? मतदाताको तथ्याङ्क चाहियो । कति कर्मचारी चाहिन्छ ? मतदान केन्द्रको संख्या चाहियो । कति प्रहरी चाहिन्छ ? एक मतदान केन्द्रमा औसत कति सुरक्षाकर्मी आवश्यक पर्छ त्यसको तथ्याङ्क चाहियो । तथ्याङ्क नभए न योजना हुने भयो न कार्ययोजना । न बजेटको अनुमान न जनशक्तिको कुनै हिसाबकिताब ।

तथ्याङ्क कसरी प्राप्त हुन्छ?

स्रोतका प्रकार

- प्राथमिक स्रोत (Primary Source)
- द्वितीय स्रोत (Secondary Source)

तथ्याङ्क प्राप्तिका स्रोत

- गणना तथा नमुना सर्वेक्षण (Census and Sample Surveys) - Traditional
- प्रशासनिक अभिलेख (Administrative Records) - Alternative
- बिग डाटा (Big data, Satellite Imagery, AI) - Alternative

तथ्याङ्कको महत्व

- तथ्याङ्क प्रयोगको क्षेत्र निकै **व्यापक** हुन्छ ।
- दैनिक जीवनका विभिन्न क्रियाकलापदेखि सार्वजनिक क्षेत्रका विविध गतिविधिहरूमा तथ्याङ्क **अपरिहार्य** हुन्छ ।
- स्थानीय तहदेखि केन्द्र तहसम्मका हरेक तहमा निर्णय प्रकृयाका लागि तथ्याङ्क **नभई हुँदैन** ।
- नीति निर्माण, योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यक्रम कार्यान्वयनको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्नमा **तथ्याङ्कको प्रयोग** भएको हुन्छ ।
- राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय विकास लक्ष्यहरूको **प्रगति मापन** गर्नका लागि तथ्याङ्कै आवश्यकता हुन्छ ।

राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणाली
(National Statistical System)

" राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणाली भन्नाले कुनै पनि देशको तथ्याङ्किय संगठन र एकाइहरूको समूह हो जसले राष्ट्रिय सरकारको तर्फबाट संयुक्त रूपमा **आधिकारिक तथ्याङ्क (Official Statistics)** को सङ्कलन, प्रशोधन र वितरण गर्दछ। (*the NSS is the ensemble of statistical organizations and units within a country that jointly **collect, process and disseminate** official statistics on behalf of national government.*)" **- OECD**

राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीका अन्य परिभाषा

- राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणाली देश भित्रका तथ्याङ्कीय संस्था र एकाइहरूको संयोजन हो, जसले राष्ट्रिय सरकारको तर्फबाट संयुक्त रूपमा आधिकारिक तथ्याङ्क संकलन, प्रशोधन र प्रसारण गर्दछ (NSS/Paris21) ।

- राष्ट्रिय सरकारद्वारा उत्पादित र प्रकाशित तथ्याङ्कहरूको समग्रतालाई राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणाली भनिन्छ (Admunds, 2005; article for PARIS21 and OECD)

- संयुक्त राष्ट्रसंघ तथ्याङ्क विभागले भने आधिकारिक तथ्याङ्कका आधारभूत सिद्धान्तमा यसको परिभाषा गरेको छैन ।

राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणाली

- राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणाली भन्नाले **आधिकारिक तथ्याङ्क** सम्बन्धी देशमा भएको **कानुनी प्रावधान, पूर्वाधार तथा संस्थागत** व्यवस्थाको समष्टिगत रूपलाई बुझिन्छ ।

- यसले तथ्याङ्क **संकलन, व्यवस्थापन, वितरण तथा उपयोग**को खाका निर्धारण गरेको हुन्छ ।

राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणाली

- **तथ्याङ्क ऐन, २०७९ को दफा २(झ):** राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणाली" भन्नाले दफा ३ बमोजिमको राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणाली सम्झनु पर्छ ।
- तथ्याङ्क ऐन, २०७९ को दफा ३: **राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणाली स्थापना गर्नेः** (१) यस ऐन तथा प्रचलित कानून बमोजिम **कार्यालय, सरकारी निकाय तथा सार्वजनिक संस्थाले सङ्कलन गरेको तथ्याङ्कको एकीकृत प्रणालीको रूपमा राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणाली**को स्थापना गरिनेछ ।
- राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणाली भन्नाले **आधिकारिक तथ्याङ्क सम्बन्धी** देशमा भएको **कानुनी प्रावधान, पूर्वाधार तथा संस्थागत व्यवस्थाको समष्टिगत रूपलाई** बुझिन्छ ।
- यसले तथ्याङ्क **संकलन, व्यवस्थापन, वितरण तथा उपयोगको खाका निर्धारण** गरेको हुन्छ

तथ्याङ्कका सरोकारवाला

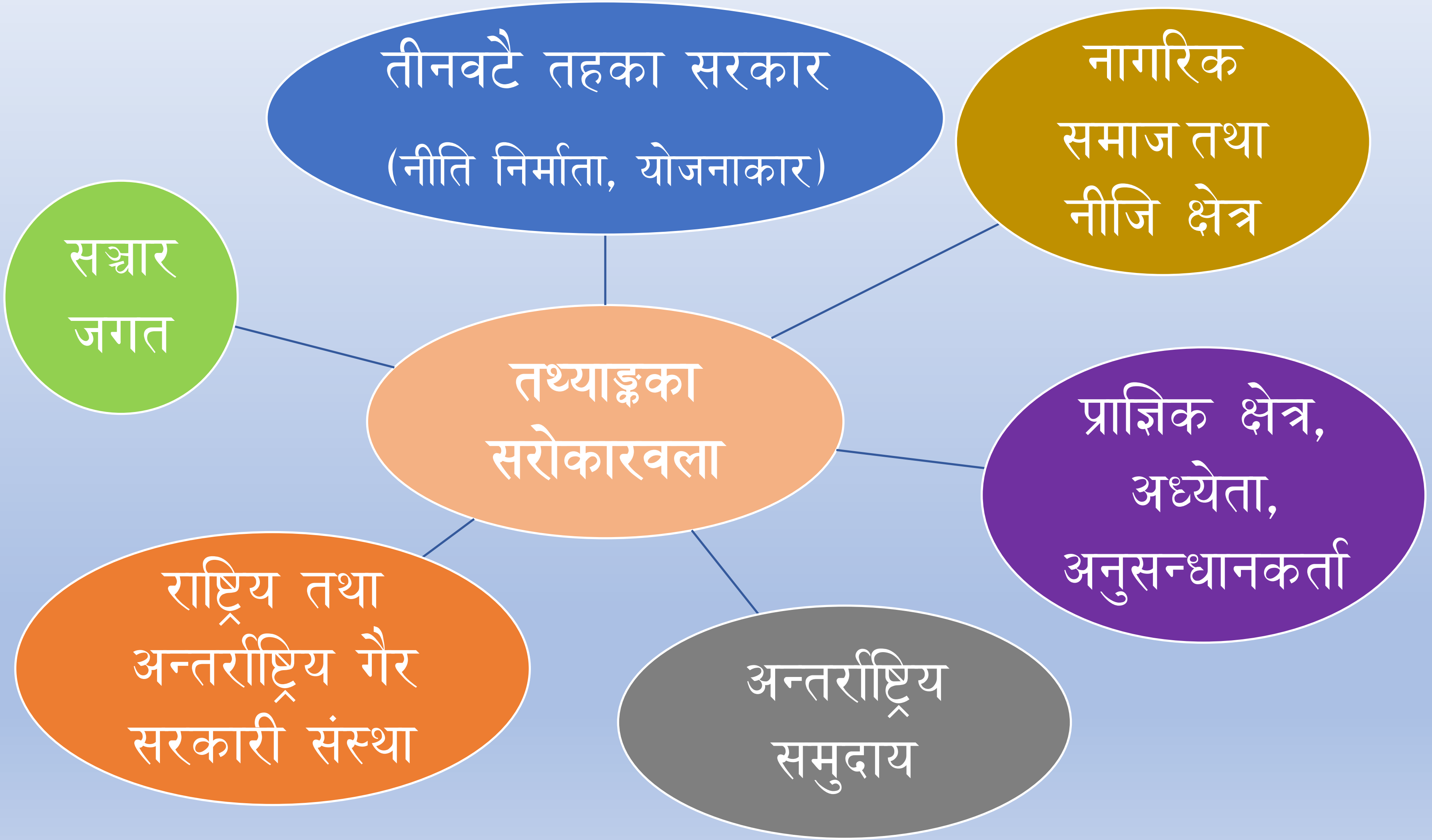

उत्पादक (Producers)

रातका, मन्त्रालयहरू (संघ, प्रदेश), आयोगहरू विभागहरू, स्थानीय तह,गैरसरकारी संघसंस्था

विश्वविद्यालयहरू,अनुसन्धान संस्था आदि

तथ्याङ्क प्रदायक (Data Providers)

घरपरिवार, प्रतिष्ठान, व्यवसाय, समुदाय, संगठन

राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणाली

प्रयोगकर्ता (User)

नीतिनिर्माता र योजनाविद्,सरकार,स्थानीय तह, गैसस (राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय), निजी क्षेत्र,नागरिक समाज

विश्वविद्यालय विकास साझेदार, सञ्चार

जगतअनुसन्धानमूलक संस्था आदि

अनुसन्धान तथा तालिम केन्द्रहरु

नेपालमा जनगणनाको संक्षिप्त इतिहास

जनगणनाको दुर्लभ ठेली

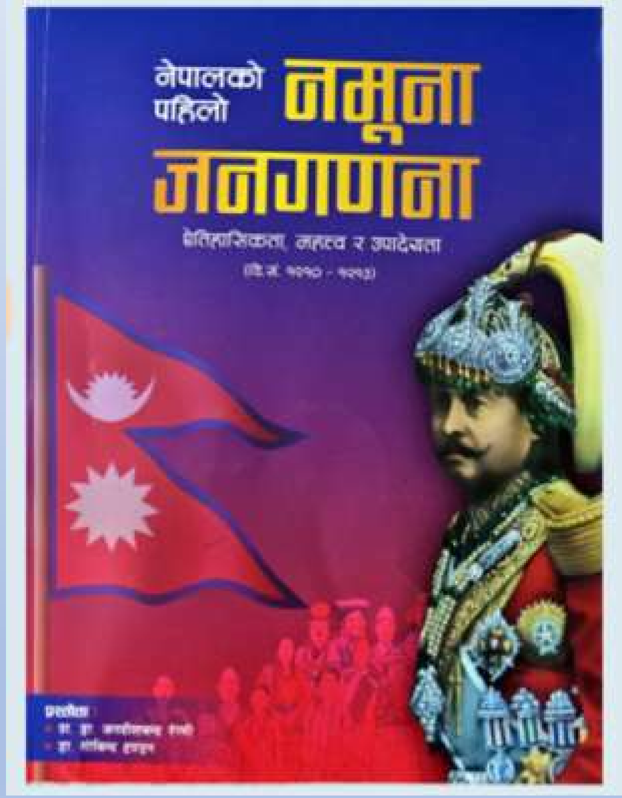

- जंगबहादुर राणा वि.सं. १९०६/७ तिर युरोप भ्रमण सकेर फर्केपछि वि.सं. १९१०-१३ तिर काठमाडौँको जनगणना गरेका थिए भन्ने अभिलेख पाइन्छ ।

नेपालको राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीः ऐतिहासिक विकासक्रम

- लिच्छवीकालभन्दा अघि पनि घरसङ्ख्या गणना गरिन्थ्यो भन्ने गरिन्छ।
- भिमसेन थापाले सैनिक शक्ति अनुमानका लागि गणना गरेका थिए भनिन्छ ।
- जंगबहादुर राणा वि. सं. १९०६ मा युरोप भ्रमण सकेर फर्केपछि काठमाडौंको जनगणना गरेका थिए भनिन्छ ।
- वि. सं. १९६८ सालमा राणा प्रधानमन्त्री चन्द्र शमशेरले गराएको जनगणनालाई नेपालको पहिलो आधिकारिक जनगणना मानिन्छ।
- सोहि अवधिबाट नेपालको राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीको शुरूवात भएको मानिन्छ ।

नेपालको राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीः ऐतिहासिक विकासक्रम

- **वि. सं. २००८ सालमा जनगणना ऐन तर्जुमा** हुनुअघि जनसङ्ख्या गोश्वारा र औद्योगिक समाचार संग्रह अड्डा कार्यालयहरू तथ्याङ्कीय निकायको रूपमा क्रियाशिल थिए ।
- वि. सं. २००८ सालमा उक्त दुई संस्थालाई गाभेर सङ्ख्या विभाग स्थापना गरिएको थियो र यसले २००९ र ११ को पाँचौं जनगणना गरेको थियो ।
- उक्त पाँचौं जनगणना **संयुक्त राष्ट्र संघको सिफारिसअनुसार** सम्पन्न भएका कारण नेपालको प्रथम वैज्ञानिक जनगणना पनि भन्ने गरिन्छ ।
- वि. सं. २००९ तथा वि. सं. २०1३ मा जनगणना ऐन लागु गरिएका थिए ।

नेपालको राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीः ऐतिहासिक विकासक्रम

- वि. सं. २०१५ मा पहिलो पटक तथ्याङ्क ऐन, २०१५ लागु गरियो । (लालमोहर सदर मितिः २०१५/८/१०, राजपत्रमा प्रकाशितः २०१५/८/१८)
- वि. सं. २०१५/९/१७ गते केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागको स्थापना भयो ।
- वि. सं. २०१८ सालमा देशको पहिलो कृषिगणना, २०२२ सालमा पहिलो औद्योगिक गणना, २०१८/१९ मा पहिलो पटक राष्ट्रिय लेखाका अनुमान गर्ने कार्य उक्त विभागले गरेको थियो ।
- वि. सं. २०४१/४/१५ मा तथ्याङ्क नियमावली लागु गरियो ।
- वि. सं. २०७९/५/२८ मा हालको तथ्याङ्क ऐन लागु गरियो, जसले राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणाली संस्थागत गरेको छ ।

नेपालको राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणाली

- नेपालको संबिधानले संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको तथ्याङ्कीय अधिकार स्पष्ट किटानी गरेको छ (अनुसूची ५,६,८,९)।
- तथ्यांक ऐन, २०७९ को दफा १५ ले प्रदेश सरकार तथा स्थानीय तहले **तथ्यांक संकलन गर्न सक्ने** व्यवस्था गरेको
- नेपालको तथ्याङ्क प्रणाली तेर्सो (Horizontal) र ठाडो (Vertical) दुवै किसिमले विकेन्द्रित रूपमा सञ्चालित रहेको छ ।
- तथ्यांकको संघीय क्रियाकलापमा राष्ट्रिय तथ्यांक कार्यालयको अतिरिक्त संबैधानिक आयोगहरु, मन्त्रालय तथा विभागहरु, नेपाल राष्ट्र बैंक आदि |

तथ्याङ्क प्रणालीका अङ्गहरू

आधिकारिक तथ्याङ्क

- राष्ट्रिय तथ्यांक कार्यालय वा राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीमा आबद्ध अन्य निकायहरुले उत्पादन गरेका तथ्याङ्क
- आधिकारिक तथ्याङ्कको मुख्य उत्पादनकर्ता राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय
- राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीमा आबद्ध सरकारी निकाय तथा सार्वजनिक संस्था आधिकारिक तथ्याङ्कका अन्य उत्पादनकर्ताहरु ।
- राष्ट्रिय तथ्यांक कार्यालयबाट प्रमाणीकरण भएका तथ्यांकहरु

नेपालमा आधिकारिक तथ्याङ्क उत्पादन गर्ने निकायहरू

- राष्ट्रिय तथ्यांक कार्यालय
  - पूर्ण गणना- राष्ट्रिय जनगणना, कृषि गणना, आर्थिक गणना, औद्योगिक प्रतिष्ठान गणना
  - विभिन्न राष्ट्रिय स्तरका नमुना सर्वेक्षणहरु- जीबस्तर सर्वेक्षण, श्रमशक्ति सर्वेक्षण, NMICS, घरपरिवार सर्वेक्षण, वातावरण, साना उद्योग...... आदि
  - तथ्याङ्कीय अध्ययनका आधारमा अन्य आर्थिक तथा सामाजिक तथ्याङ्क

नेपालमा आधिकारिक तथ्याङ्क उत्पादन गर्ने निकायहरू

राष्ट्रिय तथ्यांक कार्यालयका अतिरिक्त अन्य सरकारी तथा अर्धसरकारी संघ संस्थाहरूले तथ्याङ्क उत्पादन गरिरहेका छन् ।

उदाहरणका लागिः

- **शिक्षा मन्त्रालय**- शैक्षिक तथ्याङ्क **स्वास्थ्य मन्त्रालय**–स्वास्थ्यसम्बन्धी तथ्याङ्क
- **कृषि मन्त्रालय** - कृषि तथ्याङ्क **पर्यटन मन्त्रालय** - पर्यटन तथ्याङ्क
- **नेपाल राष्ट्र बैंक**- मूल्य तथ्याङ्क (Handover to NSO).**भन्सार विभाग**- वैदेशिक व्यापार तथ्याङ्क
- **स्थानीय पञ्जिकाधिकारीको कार्यालय मार्फत गृह मन्त्रालय**- व्यक्तिगत घटना दर्तासम्बन्धी तथ्याङ्क

आदि ।

तथ्यांक ऐन २०७९ को मुख्य उद्देश्य

- तथ्यांक उत्पादन, प्रशोधन, भण्डारण, प्रकाशन र वितरणलाई विश्वसनीय, ब्यवस्थित र समय सापेक्ष बनाई संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको नीति निर्माण, नीति कार्यान्वयन, स्रोत व्यवस्थापन र सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउनु ।
- यो ऐन कार्यन्वयनमा आएपछि राष्ट्रिय तथ्यांक कार्यालय, सरकारी निकाय तथा सार्वजनिक सस्थाले संकलन गरेका तथ्यांक एकीकृत गरि **राष्ट्रिय तथ्यांक प्रणाली** स्थापना हुने अपेक्षा गरिएको

तथ्याङ्क सम्बन्धी नीतिगत व्यवस्था

- नेपालको संविधान, २०७२
- तथ्याङ्क ऐन, २०७९
- तथ्याङ्क नियमावली, २०८०, पहिलो संसोधन २०८३
- राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८
- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४
- तथ्याङ्क विकासका लागि राष्ट्रिय रणनीति, (२०७५।७६-२०७९।८०) र
  दोस्रो तथ्याङ्क विकासका लागि राष्ट्रिय रणनीति, (२०८०।८१-२०८४।८५)
- सोह्रौं योजना, २०८१/८२ -२०८५/८६
- नेपाल सरकार कार्यविभाजन नियमावली, २०७४, हाल अध्यावधिक २०८३

गोपनियता

नेपाल राजपत्र

नेपाल सरकारद्वारा प्रकाशित

भाग २

नेपाल सरकार

कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय

- **नेपालको संविधानः** धारा २८
- **तथ्याङ्क ऐनः** दफा १०
- ऐनले कानुन विपरित गोपनियता भङ्ग गर्ने, उपलब्ध गराउनु पर्ने सूचना उपलब्ध नगराउने वा अन्य यो ऐन विपरित कार्य गर्ने जो कोहिलाई **कानूनी कारवाहीको व्यवस्था** गरेको छ ।

संघीयता कार्यान्वयन तथा प्रशासन पुनःसंरचना समन्वय समितिले तय गरेको
संघका तथ्याङ्कीय कार्य, अधिकार र जिम्मेवारी

विषयवस्तु	कार्यहरू
नेपालको संबिधानमा अनुसूची ५ केन्द्रीय तथ्याङ्क (राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय मानक र गुणस्तर)	१.१ तथ्याङ्कसम्बन्धी राष्ट्रिय नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन र नियमन
	१.२ अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा स्थापित मान्यता र पद्धतिअनुरूप राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीको व्यवस्थापन र गुणस्तर निर्धारण
	१.३ तथ्याङ्कीय आवश्यकता निर्धारण र व्यवस्थापन
	१.४ राष्ट्रियस्तरको गणना तथा सर्वेक्षण व्यवस्थापन
	१.५ प्रशासकीय अभिलेखको तथ्याङ्कीकरण
	१.६ तथ्याङ्कीय अभिलेख संरक्षण तथा व्यवस्थापन
	१.७ क्लियरिङ हाउससम्बन्धी व्यवस्थापन
	१.८ नेपाल प्रामाणिक वर्गीकरण तथा मापदण्ड विकास र प्रयोग
	१.९ तथ्याङ्कमा सूचना प्रविधि व्यवस्थापन, तथ्याङ्क सल्लाहकारी भूमिका र मानव संसाधन विकास र क्षमता अभिवृद्धि

प्रदेश तहको तथ्यांकीय गतिबिधि

- नेपालको संविधानमा अनुसूची ६ र ९
- तथ्याङ्क ऐन २०७९ को दफा १५
- प्रदेश तथ्यांक ऐन (लुम्बिनी प्रदेशमा बनेको)

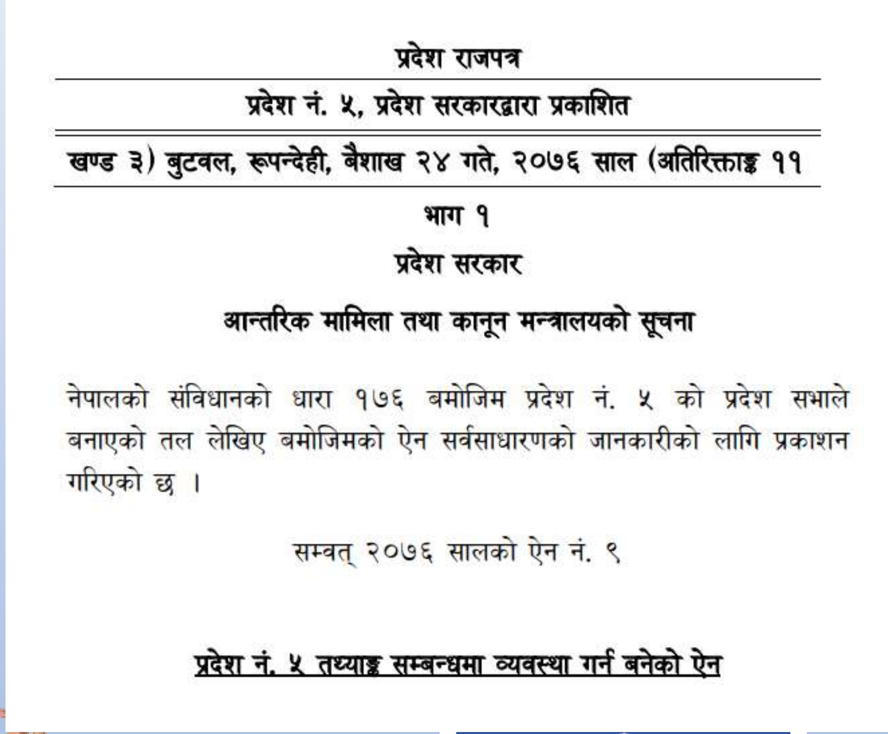

प्रदेश राजपत्र

प्रदेश नं. ५, प्रदेश सरकारद्वारा प्रकाशित

खण्ड ३) बुटवल, रूपन्देही, बैशाख २४ गते, २०७६ साल (अतिरिक्ताङ्क ११

भाग १

प्रदेश सरकार

आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालयको सूचना

नेपालको संविधानको धारा १७६ बमोजिम प्रदेश नं. ५ को प्रदेश सभाले बनाएको तल लेखिए बमोजिमको ऐन सर्वसाधारणको जानकारीको लागि प्रकाशन गरिएको छ ।

सम्वत् २०७६ सालको ऐन नं. ९

प्रदेश नं. ५ तथ्याङ्क सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको ऐन

“उन्नत तथ्यांक, उन्नत जीवन "

विषयवस्तु	कार्यहरू
प्रादेशिक तथ्याङ्क	२.१ तथ्याङ्कसम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन र नियमन
	२.२ नेपाल प्रामाणिक वर्गीकरण तथा मापदण्डअनुसार प्रादेशिक तथ्याङ्क व्यवस्थापन
	२.३ प्रदेश तहको सर्वेक्षण
	२.४ प्रदेश तहको तथ्याङ्कको सूचना प्रणाली व्यवस्थापन
	२.५ तथ्याङ्कसम्बन्धी संघ र स्थानीय तहसँग सहयोग, समन्वय र सहकार्य
	२.६ प्रादेशिक अभिलेख तथ्याङ्क व्यवस्थापन
	२.७ प्रादेशिक तथ्याङ्कीय अभिलेख संरक्षण तथा व्यवस्थापन
	२.८ प्रादेशिक मानव संसाधन विकास र क्षमता अभिवृद्धि

स्थानीय तहको तथ्यांकीय गतिबिधि

- नेपालको संविधानमा अनुसूची ८ र ९
- तथ्याङ्क ऐन २०७९ को दफा १५
- **स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को दफा ११ (ड)**

संघीयता कार्यान्वयन तथा प्रशासन पुनःसंरचना समन्वय समितिले तय गरेको स्थानीय तहका तथ्याङ्कीय कार्य, अधिकार र जिम्मेवारी

विषयवस्तु	कार्यहरू
व्यक्तिगत घटना, जन्म, मृत्यु, विवाह र तथ्याङ्क	१ संघीय कानून र मापदण्डबमोजिम स्थानीय तहमा व्यक्तिगत घटना (जन्म, मृत्यु, विवाह, बसाइँसराइ सम्बन्ध विच्छेद र धर्मपुत्र-धर्मपुत्री) को दर्ता
	२ आधुनिक प्रविधि अपनाई व्यक्तिगत घटनाको अभिलेख व्यवस्थापन र प्रतिवेदन
	३ स्थानीय तथ्याङ्कसम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन र नियमन
स्थानीय अभिलेख व्यवस्थापन	१ स्थानीय अभिलेख व्यवस्थापनसम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन र नियमन
	२ स्थानीयस्तरको अभिलेख व्यवस्थापन
घरजग्गा धनी पुर्जा वितरण र लगत व्यवस्थापन	१ प्रादेशिक मापदण्डबमोजिम स्थानीय तहमा जग्गा धनी पूर्जा वितरण, लगत व्यवस्थापन
	२ भूमिको वर्गीकरणअनुसारको लगत
	३ स्थानीय जग्गाको कित्ताकाट र भूमि लगत (नक्सा, स्रेस्ता) निर्माण र संरक्षण
	४ सरकारी प्रयोजनका लागि जग्गा प्राप्ति, मुआब्जा निर्धारण एवं वितरणमा समन्वय र सहजीकरण
	५ जग्गा विवाद समाधान

संघीयता कार्यान्वयन तथा प्रशासन पुनःसंरचना समन्वय समितिले तय गरेको स्थानीय तहका तथ्याङ्कीय कार्य, अधिकार र जिम्मेवारी

विषयवस्तु	कार्यहरू
रोजगार र बेरोजगारको तथ्याङ्क सङ्कलन (अनुसूची ८)	६.१ रोजगार र बेरोजगारको तथ्याङ्क सङ्कलन, प्रशोधन र सूचना प्रणाली
	६.२ विदेशी श्रमिकको सूचना व्यवस्थापन
	६.३ स्थानीय तथ्याङ्कसम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन र नियमन
	६.४ बेरोजगारको तथ्याङ्कसहित स्थानीय तहका आधारभूत तथ्याङ्क सङ्कलन र व्यवस्थापन
	६.५ पञ्जीकरण व्यवस्थापन
	६.६ स्थानीय तहको तथ्याङ्कीय अभिलेख व्यवस्थापन
	६.७ स्थानीय तहमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधियुक्त तथ्याङ्क व्यवस्थापन

राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीका सबल पक्ष

- राष्ट्रिय तथ्याङ्क परिषद्को व्यवस्था भएको,
- उच्च शैक्षिक योग्यता सहितको दक्ष जनशक्तिको उपलब्धता,
- तथ्याङ्क व्यवस्थापनमा एक सय दश वर्षभन्दा बढीको अनुभव रहेको,
- विभिन्न गणना तथा नमूना सर्वेक्षणहरू नियमित रूपमा सञ्चालन भएका,
- अधिकांश निकायहरूमा व्यवस्थापन सूचना प्रणाली क्रियाशिल रहेको,
- तथ्याङ्कीय कार्यको केन्द्रीय निकायको रूपमा राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय र १८ वटा प्रदेश तथ्याङ्क समन्वय कार्यालयहरू रहेको
- स्थानीय तहमा तथ्याङ्क गतिविधि सञ्चालनमा रहेको ।

राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीका कमजोर पक्ष

- समयसापेक्ष बढ्दो तथ्याङ्कको माग सम्बोधन गर्न **आवश्यक साधन र श्रोतको कमी** छ,
- तथ्याङ्क व्यवस्थापनमा **आधुनिक प्रविधिको अधिकतम उपयोग** गर्न सकिएको छैन,
- **राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयको संगठन संरचना** (एउटा कार्यालय तथा १८ तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय) ले **बढ्दो तथ्याङ्क मागलाई सम्बोधन गर्न सकेको छैन,**
- **संविधानमा उल्लेखित अनुसूचीको** **अझै पूर्णरुपमा कार्यान्वयन नहुनु ।**

क्रमशः

राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीका कमजोर पक्ष...

- आधिकारिक तथ्याङ्कसम्बन्धी प्राविधिक तालिम दिने संस्थाको व्यवस्था छैन,
- नीति निर्माणदेखि योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनको चरणसम्म तथ्याङ्कीय साक्षरताको कमी छ,
- तथ्याङ्कीय क्रियाकलापमा संलग्न सरोकारवालाहरूले प्रयोग गर्ने अवधारणा तथा परिभाषामा एकरूपता कायम हुन सकेको छैन,
- कतिपय तथ्याङ्क प्रदायकहरू तथ्याङ्क संकलन कार्यमा कर्तव्य विमुख छन्,

क्रमशः

राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीका कमजोर पक्ष...

- तथ्याङ्क उत्पादनमा दोहोरोपनाका कारण कतिपय सर्वेक्षणहरूले उत्तरदातालाई थप बोझ सृजना गरेका छन्,
- तथ्याङ्क प्रणालीका प्रमुख अङ्गहरूबीचको समन्वय कमजोर छ,
- सबै क्षेत्रमा खुला तथ्याङ्कको अवधारणा लागु गर्न सकिएको छैन,
- कतिपय तथ्याङ्क प्रयोगकर्तामैत्री रूपमा उपलब्ध छैनन्,
- स्थानीय तहमा तथ्याङ्क जनशक्तिको अभाव छ,
- तथ्याङ्क सेवामा कार्यरत कर्मचारीको वृत्ति विकास अत्यन्तै न्यून छ ।

राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीका अवसर

- नेपालको संविधानले संघ, प्रदेश र स्तानीय तह गरी तीनै तहका सरकारको तथ्याङ्कीय अधिकार सूची प्रदान गरेको,
- कानुनी प्रावधान बमोजिम तथ्याङ्क ऐन लगायत अन्य ऐनहरूले तथ्याङ्कीय क्रियाकलापका बारेमा मार्गदर्शन गरेको,
- नेपाल सरकारले तथ्याङ्क विकासका लागि राष्ट्रिय रणनीति (२०७५/७६–२०७९/८०) तथा (२०८०/८१–२०८५/८६) लागु गरेको छ,

राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीका अवसर...

- तथ्याङ्क ऐन अनुसार नियमावली र थुप्रै कार्यविधि तथा मापदण्ड बन्ने क्रममा छ,
- तथ्याङ्क क्षेत्रमा अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्थाहरूको चासो र सहयोग छ,
- तथ्याङ्कप्रति सरोकारवाला तथा सर्वसाधरणको माग र चासोमा वृद्धि भएको छ,
- बढ्दो प्रविधिको प्रयोगसँगै समकालीन समयमा विकसित “विग डाटा“ प्रयोगको सम्भावना बढेको छ ।

राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीका चुनौती...

- तथ्याङ्क क्षेत्र अन्य क्षेत्रको तुलनामा कम प्राथमिकतामा परेको,
- तथ्याङ्क व्यवस्थापन र समन्वयका लागि कानुनी रूपमै बलियो संयन्त्रको अभाव,
- तथ्याङ्क प्रणाली अन्तर्गत ठाडो र तेर्सो समन्वय गर्ने संयन्त्र तथा विधिको अभाव,
- आकस्मिक रूपमा आइपर्ने प्राकृतिक प्रकोप तथा महामारीका अवस्थामा तथ्याङ्कीय गतिविधि सञ्चालन गर्ने संरचना तथा विधिको अभाव,
- परम्परागत गणना तथा सर्वेक्षणको प्रयोगबाट मात्रै तथ्याङ्क उत्पादनको लागत कम गर्नु तथा उत्तरदाताको बोझलाई कम गर्नु चुनौतीपूर्ण छ ।

तथ्याङ्कीय साक्षरता

"तथ्याङ्कीय सूचना तथा तथ्याङ्क सम्बन्धित तर्कहरू व्याख्या गर्ने र आलोचनात्मक रूपमा मूल्याङ्कन गर्ने मानिसहरूको क्षमतालाई तथ्याङ्कीय साक्षरता भनिन्छ।"

- गल (Gal – 2004, p.49)

गलका अनुसार तथ्याङ्कीय साक्षर हुनका लागिः

क) गणितको ज्ञान

ख) तथ्याङ्कको ज्ञान

ग) सन्दर्भको ज्ञान

घ) साक्षरता कौशल

ङ) आलोचनात्मक प्रश्न

तथ्याङ्कीय साक्षरता

संक्षेपमा भन्नुपर्दा,

- तथ्याङ्कीय साक्षरता भनेको तथ्याङ्कलाई बुझ्ने र तर्क गर्ने क्षमता हो ।
- यस्तो क्षमता तथ्याङ्कसँग सम्बन्धित सबै सरोकारवालाहरूसँग भएमा मात्र तथ्याङ्कको सही उत्पादन तथा प्रयोग भई प्रमाणमा आधारित निर्णय प्रक्रियाको पूर्ण प्रयोग हुन्छ र प्रमाणकै आधारमा नीति, योजना तथा कार्यक्रमहरू तय भई जनताको अधिकतम हित हुन सक्दछ ।

तथ्याङ्कीय साक्षरताका मापदण्ड

- तथ्याङ्कीय रूपले साक्षर हुनका लागि **बढी मात्रामा तथ्याङ्कको प्रयोग गरेर मात्र पुग्दैन ।**
- तथ्याङ्कीय साक्षरता भनेको संख्याहरू सम्बद्ध पद्धतिलाई **सूत्रबद्ध गर्ने वा बुझ्ने मात्र नभई संख्याहरू व्याख्या गर्ने र यसमा समावेश जानकारीलाई प्रभावकारी रूपमा सञ्चार गर्ने क्षमता** पनि हो ।

तथ्याङ्कीय साक्षरताका मापदण्ड

- **तथ्याङ्क बोध (Data Awareness)**
- तथ्याङ्कीय **अवधारणाहरू बुझ्ने क्षमता** (Ability to Understand Statistical Concepts)
- तथ्याङ्कीय जानकारीको **विश्लेषण, व्याख्या र मूल्याङ्कन गर्ने क्षमता** (Ability to Analyze, Interpret and Evaluate Statistical Information)
- **तथ्याङ्कीय जानकारी र बुझाइ सञ्चार गर्ने क्षमता** (Ability to Communicate Statistical Information and Understandings)

तथ्याङ्कीय साक्षरताको महत्त्व

- तथ्याङ्कीय साक्षरताले हामी र हाम्रो समाजलाई बलियो बनाउँछ ।
- यसले संसारको अर्थ बनाउन सक्षम बनाउँछ ।
- यसले अनुसन्धान, योजना र निर्णय गर्ने उद्देश्यको लागि राम्रो ज्ञान प्रदान गर्दछ ।
- यसले सार्वजनिक नीति प्रक्रियामा लिने निर्णयहरूको लागि आधार प्रदान गर्दछ । जस्तैः चुनावी सीमाहरू निर्धारण गर्ने; स्कूल, अस्पताल, बाटो, पुल, बिजुली, खानेपानी जस्ता पूर्वाधार कहाँकहाँ आवश्यक छन्, पत्ता लगाउने आदि ।

तथ्याङ्कीय साक्षरताको महत्त्व...

- यसले व्यवसाय बढाउन तिनीहरूको बजार जान्न, बुझ्न र तिनीहरूको मार्केटिङ रणनीतिहरूमा सुधार गर्न सहयोग गर्दछ ।
- तथ्याङ्कीय साक्षर व्यक्तिलाई उसका अन्य सहकर्मीभन्दा अब्बल सावित गर्दै रोजगारदाताका लागि आकर्षक बन्न सहयोग गर्दछ ।
- यसले प्रत्येक व्यक्तिलाई उसको अधिकार, शुद्धता र निष्ठाका साथ छलफल र निर्णय प्रक्रियामा संलग्न हुन सक्षम बनाउँछ ।

तथ्याङ्कीय साक्षरताको महत्त्व...

यहाँ तथ्याङ्क साक्षरताको तस्विर प्रस्तुत गरिएको छ, जसले प्रविधिको उपयोग, डेटा विश्लेषण, र टोलीको सहकार्यलाई स्पष्ट रूपमा देखाउँछ। यसले तथ्याङ्कको महत्त्वलाई प्रस्ट पार्न मद्दत गर्दछ।

डाटा, तथ्यांक र जानकारी

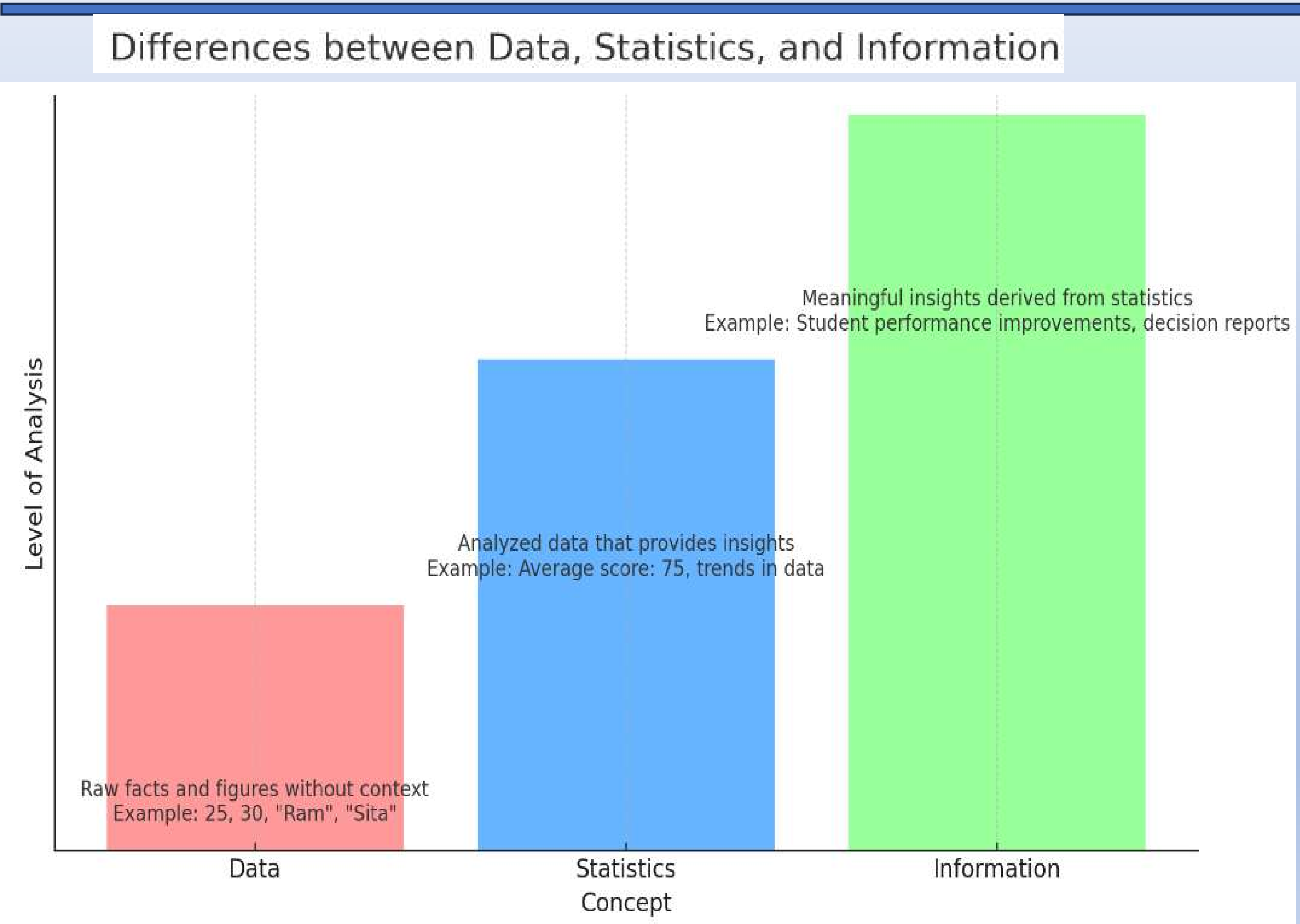

यहाँ डाटा, तथ्याङ्क र जानकारीको बीचको भिन्नता स्पष्ट पार्ने चार्ट प्रस्तुत गरिएको छ।

- डाटाः कच्चा तथ्य र संख्याहरू जसमा कुनै सन्दर्भ छैन।
- तथ्याङ्कः विश्लेषित डाटा जसले मूल्यांकन र प्रवृत्तिहरूको जानकारी दिन्छ।
- सूचना/जनाकारीः तथ्यांकबाट उत्पन्न अर्थपूर्ण जानकारी जुन निर्णय लिने प्रक्रियामा मद्दत गर्दछ।

विद्युतीय साक्षरता

- डिजिटल साक्षरता भनेको आर्थिक र सामाजिक जीवनमा सहभागिताको लागि डिजिटल उपकरणहरू र नेटवर्क प्रविधिहरू मार्फत सुरक्षित र उचित रूपमा सूचना सिर्जना गर्ने, सूचनाको पहुँचमा हुने, व्यवस्थान गर्ने, बुझ्ने, एकीकृत गर्ने, सञ्चार गर्ने र मूल्याङ्कन गर्ने क्षमता हो ।
- यसले खासगरी विद्युतीय सूचनाको जानकारी, उपयोग र त्यसमा उपलब्ध हुने र हुनसक्ने सूचना तथा जानकारीहरूको आदानप्रदान गर्ने आधारभूत ज्ञानलाई बुझाउँछ ।

विद्युतीय साक्षरता...

प्रोफेसर हिलर स्पाइर्सका अनुसार डिजिटल साक्षरतालाई तीन भागमा विभाजन गरेर हेर्न सकिन्छ ।

१) डिजिटल समाग्री प्राप्ति र उपयोग गर्ने,

२) डिजिटल समाग्रीहरूको सिर्जना गर्ने र

३) डिजिटल समाग्रीहरूको सञ्चार वा वितरण गर्ने ।

विद्युतीय साक्षरताको महत्त्व

- सूचना प्रविधिको क्षेत्रमा भएको विकासले नीति निर्माता र निर्णयकर्ताहरूको भूमिकालाई सरल, सहज र छिटो बनाइदिएको छ ।
- निर्णय प्रक्रियामा आवश्यक पर्ने कतिपय तथ्याङ्क र सूचनाका लागि निर्णयकर्ताहरू अरू मानिसहरू माथि भर पर्नुपर्ने अवस्थालाई डिजिटल साक्षरताले न्यूनीकरण गरिदिएको छ ।

विद्युतीय साक्षरताको महत्त्व...

- यसको सबैभन्दा सुन्दर विशेषता के छ भने यो तत्काल उपलब्ध हुन्छ र किफायती पनि हुन्छ ।
- डिजिटल साक्षरताले तथ्याङ्कका सामान्य प्रयोगकर्ताहरूको पहुँच र क्षमतालाई समेत विस्तार गरेको छ ।

गणना/ सर्वेक्षणका मुख्य उत्पादनः

गणना/ सर्वेक्षण	सञ्चालन अवधि	मुख्य तथ्याङ्क
राष्ट्रिय जनगणना	प्रत्येक १० वर्ष	जनसांख्यिक तथा सामाजिक
राष्ट्रिय कृषिगणना	प्रत्येक १० वर्ष	कृषि क्षेत्रको Structural तथ्याङ्क
राष्ट्रिय आर्थिक गणना	प्रत्येक ५ वर्ष	प्रतिष्ठानसँग सम्बन्धित
नेपाल जीवनस्तर सर्वेक्षण	प्रत्येक ५ वर्ष	गरिबी तथा जीवनस्तर मापनसँग सम्बन्धित
नेपाल बहुसूचक सर्वेक्षण	प्रत्येक ५ वर्ष	महिला तथा बालबालिकासँग सम्बन्धित सामाजिक
नेपाल श्रमशक्ति सर्वेक्षण	प्रत्येक ५ वर्ष	श्रम शक्तिसँग सम्बन्धित
राष्ट्रिय औद्योगिक सर्वेक्षण	प्रत्येक ५ वर्ष	प्रतिष्ठानसँग सम्बन्धित

राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयका प्रमुख प्रकाशन

- गणना र सर्वेक्षणका प्रतिवेदन
- **Statistical Year Book, Statistical Pocket Book, Leaflets**
- अन्य प्रकाशन

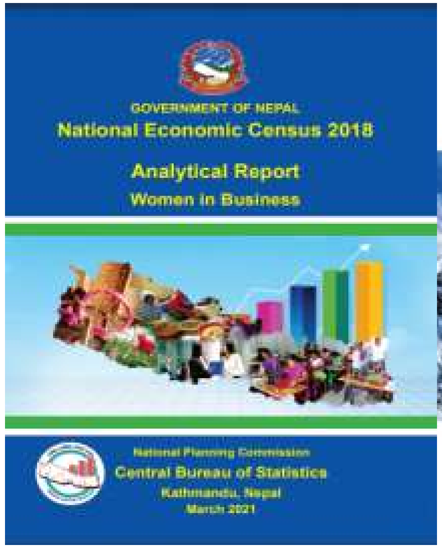

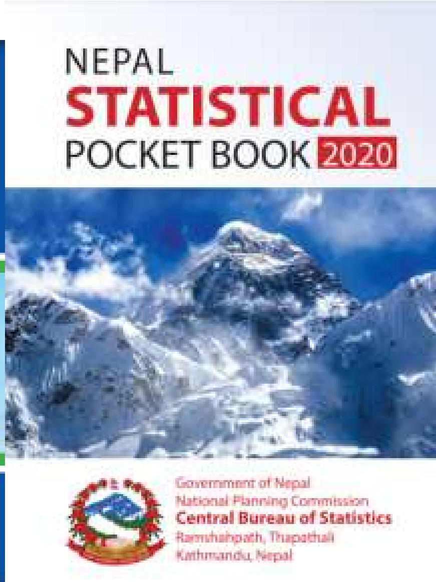

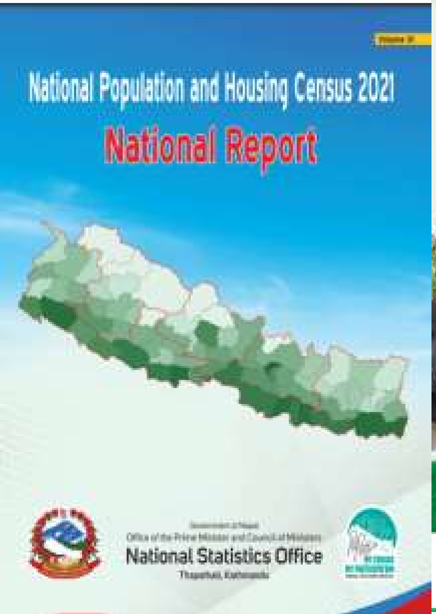

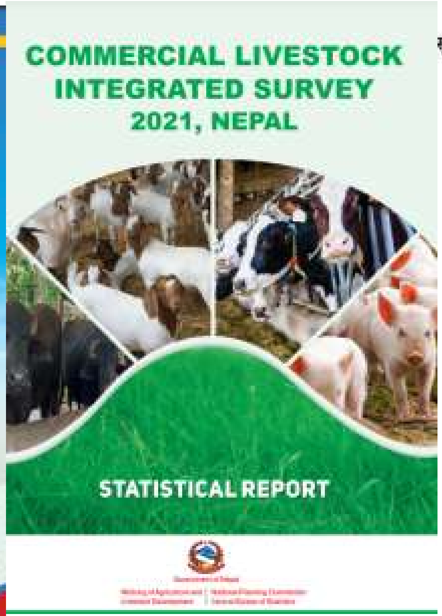

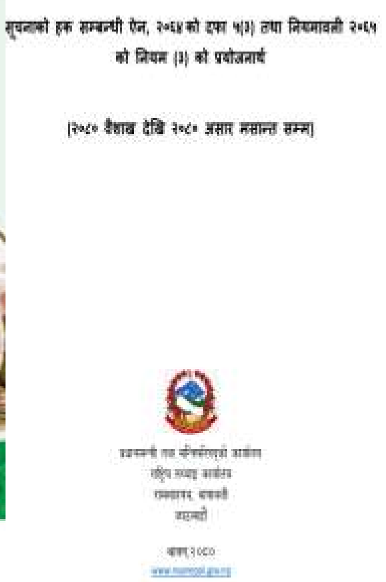

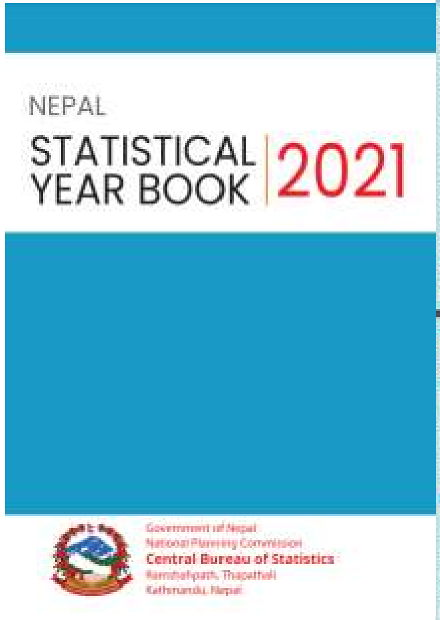

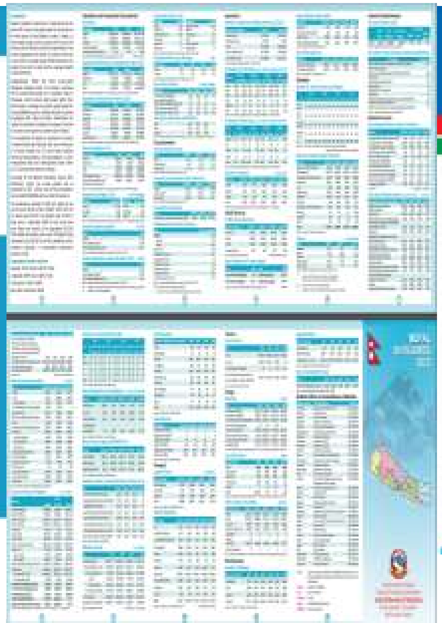

राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयका प्रमुख प्रकाशन

राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयका प्रकाशनः

https://nsonepal.gov.np/list/resource/965?parent=1586%20

१८ तथ्याङ्क समन्वय कार्यालयहरु

कोशी	मधेश	वागमती	गण्डकी	लुम्बिनी	कर्णाली	सुदूरपश्चिम
१. **इलाम** (ताप्लेजुङ, पाँचथर, इलाम, झापा)	१. **धनुषा** (धनुषा, सप्तरी, सिराहा, महोत्तरी)	१. **काठमाडौं** (काठमाडौं, भक्तपुर, ललितपुर, रसुवा, नुवाकोट, धादिङ)	१. **कास्की** (कास्की, तनहुँ, नवलपरासी बर्दघाट सुस्ता पूर्व)	१. **रुपन्देही** (रुपन्देही, कपिलवस्तु, नवलपरासी बर्दघाट सुस्ता पश्चिम,	१. **सुर्खेत** (सुर्खेत, दैलेख, जाजरकोट, सल्यान, रुकुम पश्चिम)	१. **कैलाली** (कैलाली, कन्चनपुर, बैतडी, डडेलधुरा, बझाङ, दार्चुला)
२. **मोरङ** (मोरङ, सुनसरी, धनकुटा, तेह्रथुम, संखुवासभा, उदयपुर)	२. **पर्सा** (पर्सा, सर्लाही, बारा, रौतहट)	२. **काभ्रे** (काभ्रे, सिन्धुपाल्चोक, दोलखा, रामेछाप)	२. **बाग्लुङ** (बाग्लुङ, स्याङ्जा, पर्वत, म्याग्दी, मुस्ताङ)	२. **पाल्पा** (पाल्पा, गुल्मी, अर्घाखाँची)	२. **जुम्ला** (जुम्ला, हुम्ला, मुगु, कालिकोट, डोल्पा)	२. **डोटी** (डोटी, अछाम, बाजुरा)
३. **खोटाङ** (खोटाङ, सोलुखुम्बु, ओखलढुंगा, भोजपुर)		३. **मकवानपुर** (मकवानपुर, चितवन, सिन्धुली)	**३. गोरखा (गोरखा, लमजुङ मनाङ)**	३. **दाङ** (दाङ, बाँके, बर्दिया, प्युठान, रोल्पा, रुकुम पूर्व)		

तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय गोरखाको दरबन्दी संरचना

नेपाल सरकार
प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय
तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय
गोरखा
(गोरखा, लमजुङ र मनाङ)

तथ्याङ्क समन्वय अधिकारी
(रा.प.द्वितीय श्रेणी) -१

तथ्याङ्क शाखा

तथ्याङ्क धिकृत (रा.प.तृतीय)-१
सुपरिवेक्षक -३
गणक - ३ (१ खाली)

प्रशासन शाखा

खरिदार-२
सह लेखापाल- १
कार्यालय सहयोगी-२

हालसालै भएको O&M ले केहि संसोधन गरेको (सु.प्.१थप , नासु थप १, खरिदार 0)

Data Use

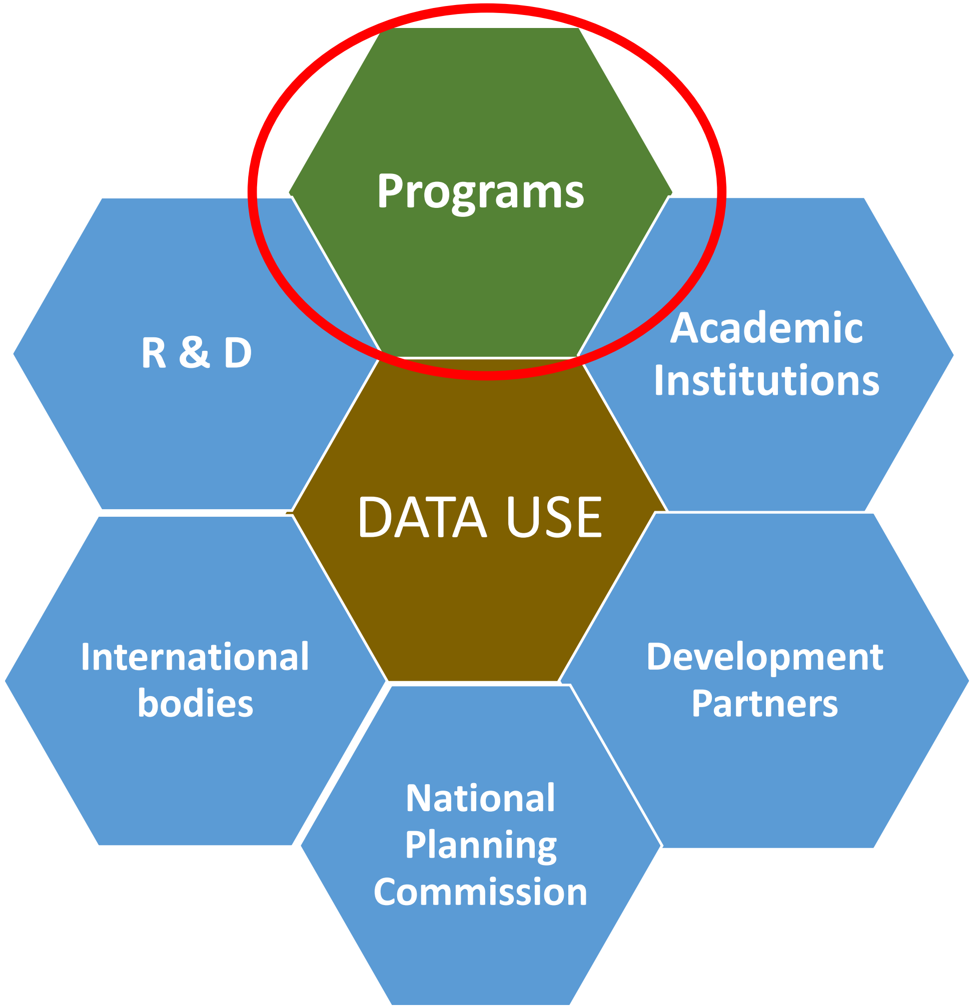

Uses of data for decision support

- *Meeting, Review, M&E, reporting, Annual Report, Planning, MTEF, economic survey, Performance measurement etc.*
- *Beyond the above mentioned, It is used to Inform policy makers and program managers to identify gaps and progress at different levels*
- *Identification of areas and population that are being left behind (to address LNOB)*
- *R&D, Estimation, Generates need based evidence to support policy dialogue*

Data To Assess Management (M&E) cycle

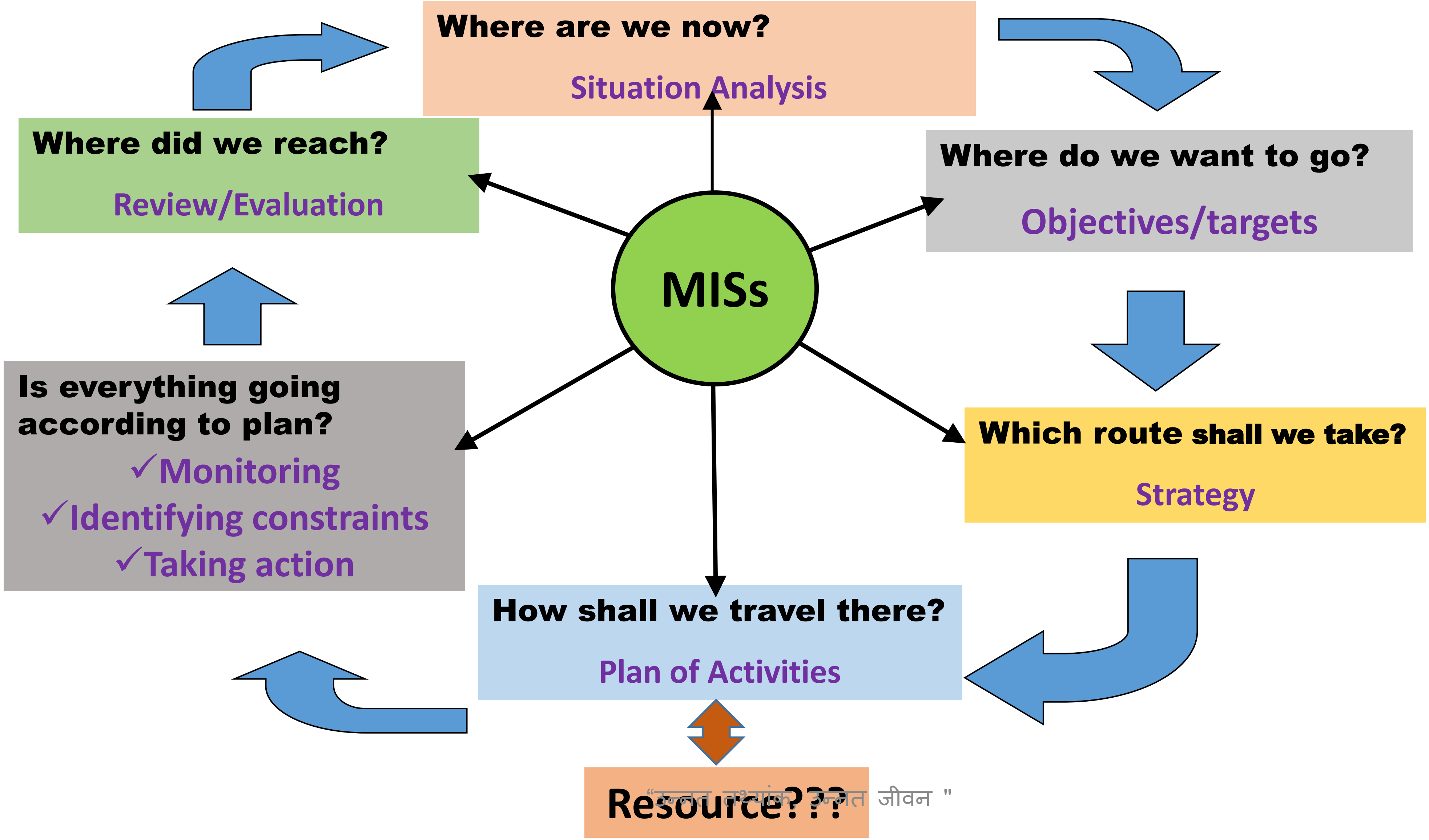

Data use-for reform(change)

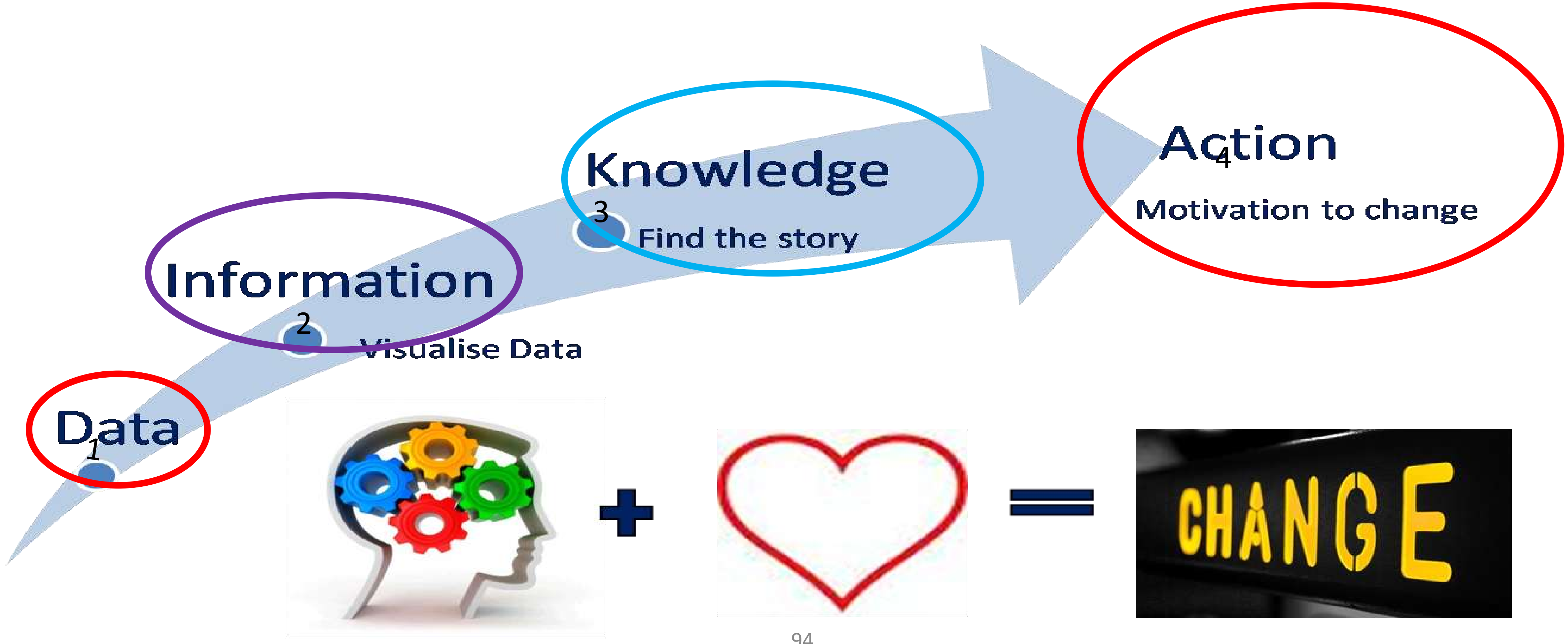

Data Use and Data Quality : Interrelated

Data quality and data use are **interrelated**: poor quality data will not be used, and because they are not used, the data will remain of poor quality; conversely, greater use of data will help to improve their quality, which will in turn lead to more data use.

Ensuring data quality

Data → Garbage in

=

Garbage out → Out put/ outcome

Table, Graph, Map, SMS, interpretation, Reports, Dash Board

तथ्यांकीय नैतिकताका मुख्य सिद्दान्तहरू (Key Principles of Data Ethics)को सही अभ्यास

मुख्य सिद्धान्तहरू (Principle)	अर्थ (Meaning)
निजता (Privacy)	**व्यक्तिको** आफ्नो व्यक्तिगत डाटा **कसले संकलन गर्ने, हेर्ने वा प्रयोग गर्ने** भन्ने विषयमा **नियन्त्रण गर्ने/सुरक्षितराख्ने अधिकार** ।(Protect individuals' personal data from unauthorized access.)
गोपनीयता (Confidentiality)	**व्यक्ति वा संस्थासँग** सम्बन्धित प्राप्त संवेदनशील वा निजी जानकारीलाई **अनधिकृत व्यक्तिसँग अनुमतिबिना खुलासा नगर्ने,सुरक्षित राख्ने र गोप्य राख्ने** (Keeping sensitive data secret).
पारदर्शिता (Transparency)	**डाटा किन र कसरी प्रयोग** भइरहेको छ भन्ने **स्पष्ट जानकारी** दिने। (Being open about data collection, use, and sharing).
सहमति (Consent)	व्यक्तिको अनुमति लिएर मात्र डाटा संकलन वा प्रयोग गर्ने। (Collecting data only with the informed consent of individuals.)
जिम्मेवारी (Accountability)	डाटाको दुरुपयोग भएमा सम्बन्धित संस्था वा व्यक्तिले जिम्मेवारी लिने। (Holding Institution incharges, data managers responsible for ethical handling of data.)
अखण्डता (Integrity)	**सही, पूर्ण, विश्वसनीय र समयसापेक्ष तथा अनधिकृत रूपमा परिवर्तन नगरिएको** (Ensuring data is accurate, complete, reliable, and Timely (CART) and not unauthorized changing).
निष्पक्षता (Fairness)	डाटाको प्रयोगबाट **कुनै व्यक्ति वा समूहप्रति भेदभाव नगर्ने**। (Avoiding bias, discrimination, or harm from data use).
सुरक्षा (Security)	डाटालाई **चोरी, दुरुपयोग वा अनधिकृत पहुँचबाट जोगाउने**। (protecting data from unauthorized access, theft, misuse, alteration, damage, or destruction)

Rigorous Data Analysis, Interoperability and Dashboard: Recent Need

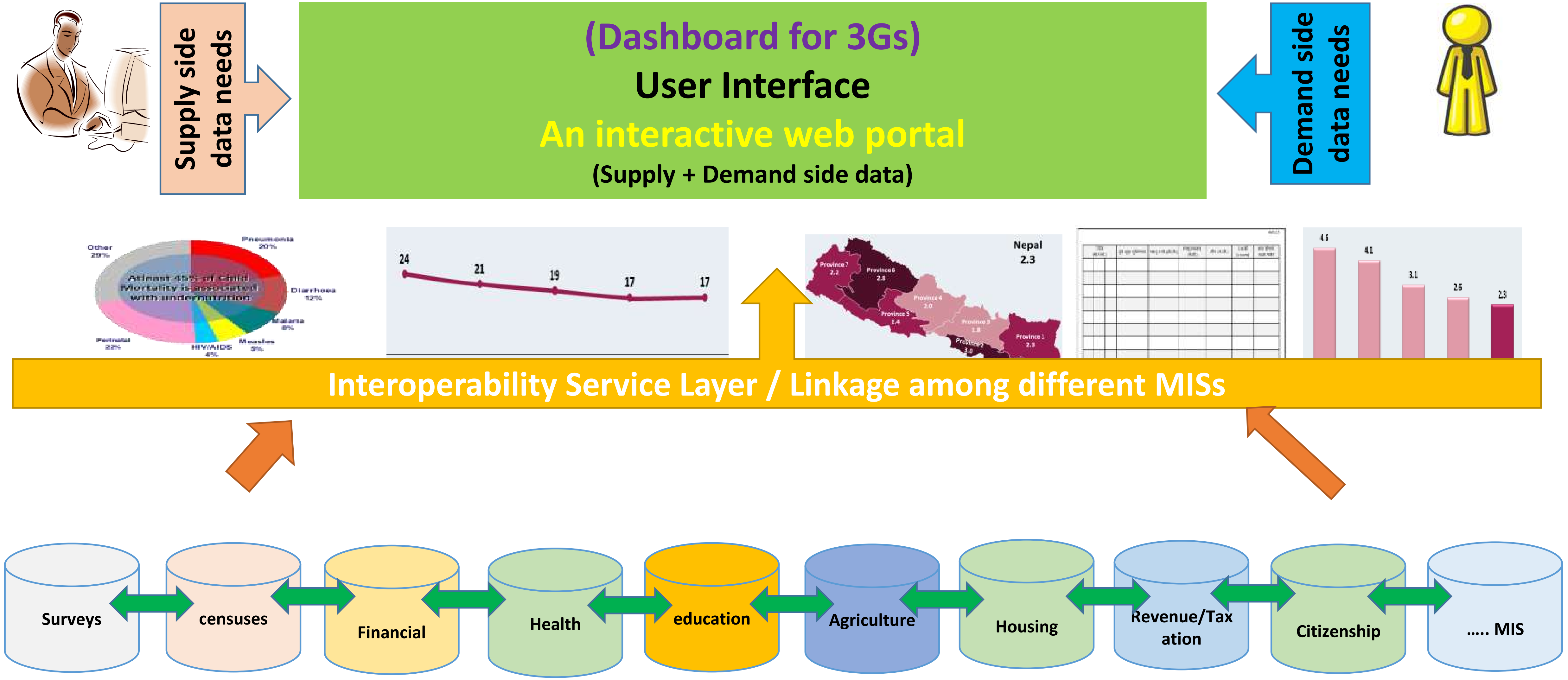

धन्यवाद